

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ**

∨ Законодавчі зміни на виконання в Україні рішень Європейського суду з прав людини

- **СОЦІАЛЬНА СФЕРА**

∨ Законопроект «Про військове капеланство у Збройних Силах України»

№ 17 (202) Листопад 2020

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 17 (202) 2020

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Прийнято Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)».....3

Прийнято за основу проєкт закону «Про внесення змін до Закону України “Про компенсацію громадянам втрати частини доходів у зв’язку з порушенням строків їх виплати”».....3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Хилько М.

Законодавчі зміни на виконання в Україні рішень Європейського суду з прав людини.....4
Закірова С.

Законопроект «Про військове капеланство у Збройних силах України»: крок до правового врегулювання інституту.....9

УКРАЇНА У ФОКУСІ ІНОЗЕМНИХ ЗМІ

(1–30 вересня 2020 р.).....18

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *.....38

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Прийнято Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)»

Закон спрямований на запобігання розповсюдженню гострої респіраторної хвороби COVID-2019, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, серед населення України.

Документом ст. 443 Кодексу України про адміністративні правопорушення доповнено частиною другою, передбачивши адміністративну відповідальність за перебування в громадських будинках, спорудах, громадському транспорті під час дії карантину без вдягнутих засобів індивідуального захисту, зокрема респіраторів або захисних масок.

Згідно із Законом, «Перебування в громадських будинках, спорудах, громадському транспорті під час дії карантину без вдягнутих засобів індивідуального захисту, зокрема респіраторів або захисних масок, що закривають ніс та рот, у тому числі виготовлених самостійно,

– тягне за собою накладення штрафу від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Законом також внесено зміни до ст. 219, 221, 222, 236, 255 Кодексу з метою реалізації повноважень виконавчих комітетів (виконавчих органів) сільських, селищних, міських рад щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення, що передбачені частиною другою ст. 443 Кодексу, та реалізації повноважень органів Національної поліції, органів державної санітарно-епідеміологічної служби щодо складання протоколів та розгляду справ про адміністративне правопорушення, передбачене частиною другою ст. 443 Кодексу.

Проект закону зареєстровано за № 3891 (*Офіційний вебпортал парламенту України* (<https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/199323.html>). – 2020. – 6.11).

Прийнято за основу проєкт закону «Про внесення змін до Закону України “Про компенсацію громадянам втрати частини доходів у зв’язку з порушенням строків їх виплати”»

Законопроєктом пропонується встановити вичерпний перелік грошових доходів громадян, які підлягають компенсації у випадку порушення встановлених строків їх виплати, з конкретизацією деяких з них, а саме це:

– пенсії або щомісячне довічне грошове утримання (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством);

- соціальні виплати;
- стипендії;

- заробітна плата (грошове забезпечення);
- сума індексації грошових доходів громадян.

Проектом також пропонується уточнити, які саме доплати та інші виплати входять до пенсії як виду доходу, втрата частини якого компенсується; актуалізувати перелік фондів загальнодержавного обов’язкового соціального страхування України, кошти яких використовуються для виплати компенсації.

Проект закону зареєстровано за № 3817 (*Офіційний вебпортал парламенту України* (<https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/199248.html>). – 2020. – 5.11).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

М. Хилько, канд. філос. наук, ст. наук. співроб. ФПУ НБУВ

Законодавчі зміни на виконання в Україні рішень Європейського суду з прав людини

Виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань є важливою складовою позиціонування нашої держави як надійного і передбачуваного учасника міжнародних відносин, формування і підтримання довіри зарубіжних партнерів. А у випадку виконання рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) – йдеться ще й про становлення України як правової держави, що здатна належним чином захищати права своїх громадян.

Нагадаємо, що ЄСПЛ є міжнародним судовим органом, юрисдикція якого поширюється на всі держави-члени Ради Європи, що ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Україна взяла на себе зобов'язання дотримуватися положень цієї Конвенції, ставши в 1995 р. членом Ради Європи, а сама Конвенція набула чинності для нашої держави в 1997 р. після її ратифікації Верховною Радою України. Україна входить до трійки держав, проти яких подано найбільшу кількість позовів до ЄСПЛ, поступаючись за цим показником лише Росії та Туреччині. Станом на березень 2020 р. ЄСПЛ ухвалено 1434 рішень, якими констатовано порушення Україною положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Протоколів до неї.

Важливо відзначити, що виконання рішень ЄСПЛ передбачає не лише заходи індивідуального характеру з відновлення прав позивачів та відшкодування їм завданих збитків, але й заходи загального характеру, які вживаються з метою забезпечення додержання державою положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, порушення яких встановлене рішенням ЄСПЛ, а також усунення недоліків системного характеру, що лежать в основі виявленого порушення.

Мета заходів загального характеру – створити правові умови, за яких більше не матимуть місця виявлені раніше порушення прав людини. Такі заходи потребують внесення змін до чинного законодавства та практик його застосування, що зазвичай відбувається шляхом відповідного подання до Кабінету Міністрів України, підготовленого Міністерством юстиції України. КМУ видає в межах своєї компетенції акти на виконання заходів загального характеру, вносить у порядку законодавчої ініціативи до Верховної Ради України законопроекти щодо прийняття нових законів, а також скасування або внесення змін до чинних.

Останнім часом органи державної влади України активізували роботу, що має на меті вдосконалення виконання рішень ЄСПЛ, зокрема, у квітні 2020 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову про утворення Комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини. До основних завдань Комісії віднесено розроблення механізмів усунення системних і структурних проблем, констатованих у рішеннях ЄСПЛ у справах проти України, та запобігання виникненню таких проблем у майбутньому; підготовку та подання Кабінетові Міністрів України пропозицій щодо виконання рішень ЄСПЛ у справах проти України, а також відповідних рішень Комітету міністрів Ради Європи про вжиття заходів на їх виконання; спрямування дій центральних органів виконавчої влади і забезпечення їх взаємодії з метою повного та ефективного виконання рішень ЄСПЛ у справах проти України; а також удосконалення нормативно-правової бази з метою виконання рішень Європейського суду.

Черговим кроком у напрямку виконання Україною рішень ЄСПЛ стало подання Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України проекту закону № 4049 «Про внесення

змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини». Законопроект розроблено з метою приведення у відповідність до практики Європейського суду з прав людини положень Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП), Кримінального кодексу України (КК) і Кримінального процесуального кодексу України (КПК), а також на виконання вимог Закону України від 19 травня 2020 р. № 619-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури внесення змін».

Законопроект № 4049 було розглянуто комітетом Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності на засіданні 30 вересня 2020 р. Заслухавши інформацію підкомітету з питань кримінального процесуального законодавства та оперативно-розшукової діяльності, а також обговоривши законопроект, комітет ухвалив рішення рекомендувати Верховній Раді України за результатами розгляду в першому читанні прийняти законопроект за основу.

При цьому в ході обговорення народні депутати – члени комітету висловили застереження щодо змісту ст. 44, 121, 178 Кодексу України про адміністративні правопорушення в редакції законопроекту, якими пропонується виключити адміністративне стягнення у вигляді адміністративного арешту, збільшивши граничні межі інших видів стягнень. Члени комітету наголосили, що зазначена пропозиція не може бути підтримана під час доопрацювання законопроекту до другого читання.

Станом на сьогодні низкою статей КУпАП за окремі види адміністративних правопорушень передбачено стягнення у вигляді адміністративного арешту на строк від десяти до п'ятнадцяти діб. Законопроектом пропонується в ст. 44, 121, 178 КУпАП виключити адміністративне стягнення у вигляді адміністративного арешту, збільшивши при цьому граничні межі інших видів стягнень. У пояснювальній записці до проекту закону

України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини» відзначається, що ЄСПЛ при розгляді справ з питань застосування адміністративного стягнення у вигляді арешту наголошує на важливості дотримання судами принципу юридичної визначеності, тобто наявності у національному законодавстві чітко сформульованих умов, за яких здійснюється позбавлення свободи. ЄСПЛ особливо ретельно розглядає справи, у яких стягнення, застосовані за ненасильницьку поведінку, включають покарання у вигляді позбавлення волі. Так, своєму рішенні у справі «Швидка проти України» (заява № 17888/12), яке набуло статусу остаточного 30 січня 2015 р., ЄСПЛ зазначив, що основна проблема застосування адміністративного стягнення у найбільш суворій формі, є непропорційним переслідуваній меті.

Значну увагу в проекті закону України № 4049 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини» приділено гуманізації окремих норм кримінального законодавства стосовно застосування покарання у виді довічного позбавлення волі.

Проте у рішенні за справою «Петухов проти України (№ 2)» (заява № 41216/13), яке набуло статусу остаточного 09 вересня 2019 р., ЄСПЛ вказав на необхідність впровадження в Україні реформи системи перегляду покарань у виді довічного позбавлення волі. Механізм такого перегляду повинен гарантувати перевірку в кожному конкретному випадку, чи обґрунтовано триваюче тримання під вартою законними підставами, а також має надавати засудженим до довічного позбавлення волі можливість передбачити з певним ступенем точності, що їм треба зробити аби було розглянуто питання щодо їх звільнення та за яких умов це можливо. Відповідно до п. 1 ст. 46 Конвенції та ст. 2

Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», рішення Європейського суду є обов'язковими для виконання. На виправлення вказаних ЄСПЛ недоліків, законопроектом № 4049 пропонуються суттєві зміни щодо можливості перегляду положення про довічне позбавлення волі, а саме:

– передбачити, що під час виконання вироків суд має право вирішувати, зокрема, питання про заміну покарання у виді довічного позбавлення волі більш м'яким (зміни до п. 3 ч. 1 ст. 537 КПК України);

– передбачити можливість заміни особі, яка відбуває покарання у виді довічного позбавлення волі, невідбутої частини покарання більш м'яким після фактичного відбування нею не менше десяти років покарання у виді довічного позбавлення волі. У такому випадку покарання у виді довічного позбавлення волі може бути замінено на покарання у виді позбавлення волі строком від п'ятнадцяти до двадцяти років (зміни до ст. 82 КК України);

– надати засудженим до довічного позбавлення волі, які на день набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини» відбули понад десять років призначеного судом покарання, право на заміну такого покарання покаранням у виді позбавленням волі на строк від п'яти до двадцяти років, але при цьому загальний строк такого покарання не повинен бути меншим як двадцять п'ять років (доповнення п. 22 Розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» КК України);

– передбачити, що умовно-дострокове звільнення може бути застосоване після фактичного відбування засудженим не менше трьох чвертей строку покарання, призначеного судом, у разі заміни покарання у виді довічного позбавлення волі на покарання у виді позбавлення волі на певний строк (зміни до ст. 81 КК України);

– передбачити, що кримінальне провадження в суді першої інстанції у випадках розгляду питання про заміну довічного позбавлення волі в порядку ст. 82 КК України, здійснюється

колегіально судом у складі трьох суддів (зміни до ч. 2 ст. 31 КПК України).

Таким чином, законопроектом передбачено, що після того, як особа, засуджена до довічного позбавлення волі, відбула за це покарання не менше десяти років, вона отримує право за передбаченою законопроектом процедурою звернутися про заміну довічного позбавлення волі на покарання у виді позбавлення волі строком від п'ятнадцяти до двадцяти років. Тобто в разі прийняття даного законопроекту засуджений до довічного позбавлення волі буде перебувати в місцях позбавлення волі не менше двадцяти п'яти років, з яких десять – до моменту звернення і ще від п'ятнадцяти до двадцяти років після моменту звернення.

На користь внесення відповідних змін свідчать статистичні дані, опубліковані експертами Ради Європи, які доводять, що засуджені до довічного позбавлення волі, до яких застосовано умовно-дострокове звільнення, найрідше потрапляють знову за ґрати, оскільки добре усвідомлюють наслідки у разі повторного засудження.

У більшості країн, де існує покарання у вигляді довічного позбавлення волі, є й механізми перегляду вироку після відбування певного строку покарання, встановленого законом. Мінімальний строк для засуджених довічно варіюється в різних державах переважно в межах від 12 до 30 років. Зокрема, у Данії, Кіпрі та Фінляндії це 12 років; в Австрії, Бельгії, Ліхтенштейні, Люксембургу, Монако, Німеччині, Північній Македонії та Швейцарії – 15 років; у Франції – 18 років; у Болгарії, Вірменії, Греції, Румунії, Угорщині та Чехії – 20 років; у Туреччині – 24 роки; в Азербайджані, Албанії, Грузії, Латвії, Польщі, Росії, Словаччині та Словенії – 25 років, у Італії – 26 років; у Естонії та Молдові – 30 років. Виключеннями з найбільш м'якими правилами є Ірландія та Швеція: у першій попередній огляд Комісією з умовно-дострокового звільнення можливий вже після 7 років, за винятком деяких видів вбивства, у Швеції – 10 років.

Потребу надати «права на надію» для тих, що відбувають довічне ув'язнення голова комітету Верховної Ради України з питань

правоохоронної діяльності Д. Монастирський аргументує, зокрема, тим, що з понад півтори тисячі осіб, що відбувають таке покарання зараз в Україні, багато хто був засуджений ще за старим Кримінальним процесуальним кодексом. При цьому оглядачі «ЛІГА:ЗАКОН» відзначають, що законопроект № 4049 «не настільки ліберальний, як виглядає на перший погляд», оскільки з тих, хто був помилуваний президентами України до цього часу, тільки двоє виходили на свободу після відбування покарання в двадцять п'ять років.

Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України у своєму висновку на законопроект № 4049 відзначило, що потребує додаткового обґрунтування доцільність доповнення ст. 63 «Позбавлення волі на певний строк» Кримінального кодексу України ч. 3 наступного змісту: «У разі заміни довічного позбавлення волі, в порядку ст. 82 цього Кодексу, покарання у виді позбавлення волі може бути призначено на строк до двадцяти років». Адже, згідно з чинною ч. 2 ст. 63 КК позбавлення волі встановлюється на строк від одного до п'ятнадцяти років, за винятком випадків, передбачених Загальною частиною КК. Серед таких винятків, зокрема, правила складання покарань у виді позбавлення волі при призначенні остаточного покарання за сукупністю вироків, якщо хоча б одне із кримінальних правопорушень є особливо тяжким злочином (ч. 2 ст. 71 КК); заміну засудженому призначеного судом покарання у виді довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше двадцяти п'яти років актом про помилування (ч. 2 ст. 87 КК). Водночас, у разі внесення запропонованих проектом змін до ст. 82 КК щодо заміни покарання у виді довічного позбавлення волі покаранням у виді позбавлення волі строком від п'ятнадцяти до двадцяти років вказаний порядок заміни вочевидь підпадатиме під винятки, що передбачені Загальною частиною ККУ, про які йдеться у ч. 2 ст. 63 Кримінального кодексу України.

Ставиться під сумнів у висновку Головного науково-експертного управління також пропозиція доповнення п. 3 ч. 3 ст. 81 КК

(у редакції проекту) словосполученням «у разі заміни покарання у виді довічного позбавлення волі на покарання у виді позбавлення волі на певний строк» після слів «тяжкий злочин». Адже аналіз чинної редакції п. 3 ч. 3 ст. 81 КК свідчить про відсутність об'єктивної можливості визначити три чверті відбутого засудженим призначеного судом покарання у виді довічного позбавлення волі у зв'язку із безстроковістю вказаного виду покарання. А, отже, і підстав для застосування інституту умовно-дострокового звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі чинний КК не містить.

Проектом закону України № 4049 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини» також пропонуються наступні зміни щодо обрання запобіжних заходів:

- визначити, що запобіжні заходи до початку підготовчого судового засідання можуть застосовуватися слідчим суддею (зміни до ч. 4 ст. 176 КПК України);

- виключити положення, які надавали повноваження суду за відсутності клопотань розглядати питання щодо доцільності застосування запобіжного заходу (зміни до ч. 3 ст. 331 КПК України);

- передбачити можливість продовження запобіжного заходу під час вирішення питань, пов'язаних з підготовкою судового розгляду, та під час судового розгляду, обрання запобіжного заходу судом касаційної інстанції та при скасуванні судового рішення і направленні справи на новий розгляд до суду першої або апеляційної інстанції у результаті перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами (зміни до ст. 315, 331, 433, 442, 467 КПК України).

Аргументація таких змін базується на рішеннях ЄСПЛ у справах «Харченко проти України» (заява № 40107/02, набуло статусу остаточного 10 травня 2011 р.), «Чанєв проти України» (заява № 46193/13, набуло статусу

остаточного 09 січня 2015 р.), «Куш проти України» (заява № 53865/11, набуло статусу остаточного 03 березня 2016 р.), якими констатовано порушення прав на свободу та особисту недоторканність, порушення положень ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (надалі – Конвенції). Так, п. 4 ст. 5 Конвенції вимагає від суду, що розглядає питання про тримання під вартою, забезпечення гарантій процедури судового розгляду, що є близькими до вимог ст. 6 Конвенції. Судочинство має бути змагальним та завжди забезпечувати «рівність сторін», стороною обвинувачення (прокурором) та підозрюваним/обвинуваченим (затриманим). Проте, якщо суддя, за відсутності клопотань сторін, ініціює питання доцільності продовження тримання обвинуваченого під вартою, він де факто виступає у процесі як сторона обвинувачення (прокурор), таким чином деформуючи роль суду та судді у процесі нагляду за дотриманням права на свободу та особисту недоторканність та виходячи за рамки судової функції. Крім того, без ініціювання розгляду такого питання судом, термін дії ухвали про тримання особи під вартою закінчується, а особу має бути негайно звільнено з-під варти.

Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України у своєму висновку виловило сумніви щодо зазначеної у законопроекті № 4049 пропозиції надати право звертатися з клопотанням щодо запобіжних заходів слідчому за погодженням з прокурором під час досудового розслідування та до початку підготовчого судового засідання (ч. 4 ст. 176 КПК у редакції проекту). Адже слідчий є службовою особою органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноваженою в межах компетенції, передбаченої КПК, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень (п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК). Слідчий не наділений повноваженнями щодо здійснення

процесуальних дій в рамках кримінального провадження після передання кримінального провадження до суду, це є невластивою для нього функцією.

Законопроект № 4049 також пропонує наступні зміни:

– зменшити строк апеляційного перегляду справ про застосування стягнення у вигляді адміністративного арешту до трьох днів (зміни до ст. 294 КУпАП);

– передбачати право виправданого, засудженого, особи, стосовно якої застосовано примусові заходи медичного чи виховного характеру, потерпілого, представника юридичної особи, їхніх захисників та законних представників звернутись із заявою про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, стороною в якому вони були, до суду, де вони зберігаються (доповнення КПК України ст. 533).

Внесення відповідних змін обґрунтовується рішеннями у справах «Василь Іващенко проти України» (заява № 760/03, набуло статусу остаточного 26 жовтня 2012 р.), «Найдьон проти України» (заява № 16474/03, набуло статусу остаточного 14 січня 2011 р.), в яких ЄСПЛ констатував порушення прав заявників, гарантованих ст. 34 Конвенції, з огляду на ненадання їм національними судами можливості отримати копії запитуваних документів. ЄСПЛ наголосив, що ненадання заявникові – ув'язненій особі, залежній від державних органів, ефективного доступу до документів, що потрібні для обґрунтування заяви до Європейського суду з прав людини, загалом є системною проблемою в Україні.

У висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України щодо відповідних змін, закладених у законопроекті № 4049, відзначається, що зміни щодо порядку ознайомлення, отримання електронних копій матеріалів кримінального провадження та документів, долучених до матеріалів кримінального провадження, необхідно вносити до Кримінально-виконавчого кодексу України, а не до Кримінального процесуального кодексу, адже ознайомлення засудженого з матеріалами кримінального

провадження відбуватиметься на стадії виконання вироку, за яким він відбуватиме покарання в установі відбування покарань.

Підсумовуючи, слід відзначити, що попри певні недоліки, які мають бути виправлені в ході підготовки законопроекту до другого читання, проєкт закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини» є важливим кроком на шляху до врегулювання питань, що суперечать практиці ЄСПЛ, а також рухом до приведення українського законодавства у відповідність до європейських стандартів

(Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: офіційний вебпортал Верховної Ради України (https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69827; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/258-2020-n>); офіційний вебсайт Міністерства юстиції України (<https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-malyuskadlya-nalejnogo-vikonannya-rishen-espl-utvoreno-spetsialnu-komisiyu>); офіційний вебсайт Європейського суду з прав людини (https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf); вебпортал «ЛІГА:ЗАКОН» (https://jurliga.ligazakon.net/news/198731_ispolnenie-resheniy-espch-rade-rekomenduyut-prinyat-za-osnovu-zakonoproekt)).

С. Закірова, канд. іст. наук, доц., ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Законопроект «Про військове капеланство у Збройних силах України»: крок до правового врегулювання інституту

Серед нагальних потреб розвитку української армії питання душпастирської опіки військовослужбовців і становлення інституту військових капеланів набуває все більшої ваги та актуальності через гібридну війну, яка вже сьомий рік поспіль триває на українській землі. Наявність різних релігійних конфесій в Україні дещо ускладнює цю проблему, утім представники всіх релігійних громад підтримують загальну концепцію духовного служіння у військових формуваннях.

Важливим кроком на шляху юридичної інституціоналізації діяльності військових капеланів в українській армії став новий проєкт закону № 4148 «Про військове капеланство у Збройних силах України», який 23 вересня 2020 р. був зареєстрований у Верховній Раді України. Автори законопроекту – народні депутати С. Шахов і М. Волинець – у пояснювальній записці до документа зазначають, що його розроблено з метою практичного забезпечення конституційних прав військовослужбовців та працівників Збройних сил України на свободу совісті, світогляду та віросповідання. На думку ініціаторів нового

законопроект, в сучасних українських реаліях особливо гостро відчувається потреба у законодавчому регламентуванні статуту священнослужителів, оскільки капелани забезпечують духовно-патріотичний баланс військових і членів їхніх сімей. Безпосередня присутність капеланів у зоні проведення бойових дій та на звільнених українськими військовими територіях необхідна для моральної та духовної підтримки військовослужбовців та громадян.

Капелан бригади оперативного призначення НГУ імені Дмитра Вишневецького (ПЦУ) отець Л. Кашій констатує, що на передовій люди набагато частіше звертаються до Бога, аніж у мирному житті. Адже коли людина відчуває страх смерті, вона підсвідомо починає звертатись до Всевишнього. За словами капелана, з особливою турботою потрібно ставитися до воїнів, які втратили в бою своїх побратимів. У такій ситуації, підкреслює отець Любомир, дуже важливо, щоб поруч був капелан, який не дасть втратити віру через горе і розчарування. Відкритість, доброзичливість, готовність військових капеланів вислухати і допомогти адресована до всіх наших захисників

незалежно від їхнього віросповідання чи взагалі належності до будь-якої церкви, наголошує священнослужитель.

На необхідності чіткого визначення правового статусу священнослужителя у військових підрозділах наголошують і в релігійних установах. Предстоятель Православної церкви України, Митрополит Київський і всієї України Епіфаній зазначив, що за останні кілька років інститут капеланства в Україні помітно розвинувся та утвердився. Проте питання військового капеланства досі не унормоване з боку держави, яка має чітко означити роль капелана в армії. За словами Предстоятеля ПЦУ, вкрай необхідним є забезпечення соціального захисту капеланів. На думку митрополита Епіфанія, в законі має відобразитися те, що підтверджене самим життям: українська армія потребує капеланів, бо їхнє духовне служіння життєво необхідне воїнам.

Таку думку поділяють і представники вищого військового керівництва України. За словами заступника секретаря Ради національної безпеки і оборони України генерал-майора С. Кривоноса, значення душпастиря важко переоцінити як на передовій, так і в тилу, де він підтримує родини військовослужбовців, працює в реабілітаційних центрах. Утім, до сьогодні питання статусу цього інституту не врегульовано законодавчо. Тож, як зазначив заступник секретаря РНБО України, слід чітко визначити роль військового священника в армії та регламентувати питання його соціального захисту.

Інститут душпастирської опіки сьогодні існує практично в усіх арміях світу. Капелани присутні у щоденній діяльності військ, при проведенні урочистих заходів, у зоні бойових дій. Робота військового священника має свої особливості та не обмежується здійсненням богослужінь і таїнств. До неї входить також і забезпечення комфортного психологічного клімату у військових частинах, і надання медичної допомоги військовослужбовцям. У світі діяльність військових капеланів в армії офіційно заборонена лише у Китаї та Північній Кореї.

Україна, враховуючи власний досвід та історичні традиції, а також спираючись на світову практику діяльності військових капеланів, вибудовує свою модель військового капеланства. На це звернув увагу перший заступник голови Синодального управління військового духовенства Православної Церкви України, настоятель Свято-Миколаївського храму на Татарці протоієрей Т. Мельник. Він зазначив, що сьогодні проводиться активна робота щодо створення моделі капеланської служби в Україні, вивчається іноземний досвід, відбуваються обговорення відповідних питань у церковних установах, державних органах і військових підрозділах.

Із 1999 р. в Україні працює Синодальне управління військового духовенства як структурний підрозділ Православної церкви України (СУВД ПЦУ). Установа була створена з метою поширення православної християнської віри, забезпечення взаємодії, координації та практичного здійснення пастирської і духовно-просвітницької діяльності Православної церкви України серед військовослужбовців та співробітників Збройних сил України, Державної прикордонної служби України, інших військових формувань та центральними органами виконавчої влади України. СУВД структурно створене за принципом Сухопутних військ, має свій штаб і керівництво. У Сухопутних військах при оперативному командуванні призначаються старші священники, яким підпорядковуються відповідні області. У кожній області є старший священник, на якого замикаються вже безпосередньо священники, які працюють у підрозділах, що базуються в цій області.

У березні 2009 р. з метою запровадити інститут військового капеланства (душпастирства) у Збройних силах України та інших військових формуваннях при Міністерстві оборони України було створено спеціальну Раду у справах душпастирської опіки. Як зазначається у «Положенні про Раду у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України», ця установа є представницьким міжконфесійним консультативно-дорадчим органом, що діє

на громадських засадах при Міністерстві оборони України.

Але датою офіційного створення служби військового духовенства у ЗСУ вважається 14 грудня 2016 р., коли було видано наказ Міністерства оборони України № 685 «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних силах України», який визначив структуру, основні завдання та порядок діяльності структурних підрозділів Міністерства оборони України, Збройних сил України з питань організації діяльності служби військового духовенства. На теперішній час діяльність військових священиків в Україні в основному регулюється саме цим офіційним документом.

Про важливість законодавчого регулювання душпастирської діяльності військових капеланів говорить той факт, що в Україні це вже не перший відповідний законопроект. Так, у червні 2019 р. Верховна Рада України попереднього скликання прийняла у першому читанні проєкт закону № 10244-1 «Про військове капеланство», проте у вересні того ж року документ було знято з розгляду, а ситуація зі статусом і правовим становищем капеланів у військових частинах залишилася неврегульованою.

Прогалини у законодавстві спонукають до вирішення ситуації зі статусом військових капеланів на місцевому рівні. Зокрема, рішенням Івано-Франківської обласної ради від травня 2020 р. військові капелани отримали офіційний статус добровольців АТО/ООС на обласному рівні. Депутати зазначили, що капеланами-добровольцями особи можуть бути визнані посмертно. Як зауважила голова постійної комісії обласної ради з питань захисту прав учасників і ветеранів антитерористичної операції на Сході України та їх сімей Н. Чаплинська, оскільки новий закон щодо добровольців, у тому числі і капеланів, так і не було прийнято, депутати обласної ради вирішили внести зміни до рішення щодо добровольців і закріпити за місцевими капеланами відповідний статус.

Актуалізують зазначену проблему й оприлюднені дані щодо чисельності священнослужителів у військових частинах України. Згідно з інформацією Міністерства оборони України, на сьогодні у Збройних силах України за штатом введено близько 130 посад військових священиків (капеланів), із них укомплектовано – понад 90. За відомостями інформаційного порталу «Новинарня», за 2,5 роки в українській армії штат капеланів зріс на 28 осіб, а реальна чисельність – на 23 особи.

КАПЕЛАНИ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

130 посад військових священників (капеланів) введено в ЗС України

із них укомплектовано
посад –

понад 90

В армії представлені капелани від п'яти церков:

Дані пресслужби
Генштабу ЗС України
станом на 28 вересня 2020

За даними ПЦУ:

- 68 священників Православної церкви України зараз є штатними капеланами у Збройних силах України
- близько 300 священнослужителів ПЦУ загалом працюють із військовими ЗСУ як капелани
- із 2014 року близько 600 священників ПЦУ/УПЦ Київського патріархату виконували капеланську місію в Українському війську

За даними УГКЦ:

- 32 священнослужителі Української греко-католицької церкви зараз є штатними капеланами у Збройних силах, Нацгвардії та Державній прикордонній службі України
- ще 50 священнослужителів УГКЦ працюють як позаштатні капелани із військовими різних силових структур
- із 2014 року загалом 150 священнослужителів УГКЦ виконували капеланську місію в Українському війську

Джерело: <https://novynarnia.com/2020/10/06/kapelany-v-zsu/>

Отже, поданий до Верховної Ради України законопроект № 4148 «Про військовоє капеланство у Збройних силах України» покликаний ліквідувати нерегульованість даного питання в українському правовому полі.

Законопроект складається з 6 розділів (Загальні положення. Організаційна структура військового капеланства. Права і обов'язки військового капелана. Фінансове, матеріально-технічне та інше забезпечення військового капеланства.

Відповідальність за порушення законодавства про військовоє капеланство. Перехідні і прикінцеві положення.) і 20 статей. Він визначає основні завдання військового капеланства в Україні: забезпечення реалізації конституційного права на свободу віросповідання; душпастирська опіка військовослужбовців і працівників Збройних сил України; задоволення релігійних потреб військовослужбовців і працівників Збройних сил України; допомога військовослужбовцям у розвитку їх особистісних та колективних моральних якостей на основі дисциплінованості, братерства, жертвовності, мужності, стійкості, хоробрості, працелюбності, розсудливості, відповідальності, поміркованості; виховання у військовослужбовців толерантного ставлення до людей з іншим світоглядом та релігійними переконаннями.

Для встановлення правового статусу військового капелана і відповідності норм нового законопроекту чинному законодавству, автори пропонують внести зміни до ряду законів України («Про свободу совісті та релігійні організації», «Про Збройні сили України», «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про боротьбу з тероризмом», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту») і статутів Збройних сил України.

У законопроекті зазначається, що військовим капеланом може бути громадянин України, який відповідає наступним вимогам:

- є священнослужителем зареєстрованої в Україні релігійної організації;
- має повну вищу духовну освіту;
- володіє державною мовою;
- пройшов відбір і прийнятий на роботу на посаду працівника у військовій частині (підрозділі), військовому навчальному закладі, установах та організаціях Збройних сил України.

Згідно зі ст. 8 законопроекту основними завданнями військового капелана є:

- 1) душпастирська опіка особового складу військової частини (підрозділу);
- 2) організація та проведення молитов, богослужінь, урочистих і поминальних

заходів та інших релігійних обрядів і культів, пов'язаних із задоволенням релігійних потреб особового складу;

3) ознайомлення особового складу, за бажанням, з основами віровчення;

4) виховання в особового складу толерантного ставлення до людей з іншим світоглядом та релігійними переконаннями;

5) налагодження партнерських відносин з представниками релігійних організацій, які діють у місцях дислокації військової частини (підрозділу);

6) за необхідності, участь у реабілітації особового складу.

При вступі на посаду військовому капелану автори законопроекту пропонують присвоювати і зберігати фінансове та соціальне забезпечення не нижче мінімального рівня старшого офіцерського складу звання майор, що передбачене для посади «старший офіцер» військової частини, де працевлаштований капелан.

Документом регламентуються права та обов'язків військових капеланів та їх помічників, а також способи їх взаємодії з керівництвом частин для забезпечення релігійних потреб військовослужбовців.

Експерти відмічають суперечливість окремих норм нового законопроекту вже у самому статусі капелана у військовій частині. Зокрема, аналітик «Судово-юридичної газети» Д. Головченко констатує, що у законопроекті встановлюється, що військовий капелан працевлаштовується до військової частини за трудовою угодою. Натомість ініціатори законопроекту пропонують внести зміни до Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» і передбачити, що військові капелани приймаються на службу за контрактом. Про статус капелана як військовослужбовця, а не цивільного працівника свідчить, на думку Д. Головченка, і пропозиція доповнити Статут внутрішньої служби статтями, де визначаються обов'язки військового капелана. Проте в додатку до цього ж Статуту згадується, що капелани проходять службу за трудовою угодою.

Отже, наголошує аналітик, із положень законопроекту незрозуміло, який статус –

цивільний чи військовий – матимуть капелани. Утім, усвідомлювати чіткий статус такої особи важливо, наголошує Д. Головченко, зважаючи на те, що деякі релігії можуть вимагати від священнослужителів робити речі, які заборонені військовослужбовцям (наприклад, носити бороду), або ж забороняти те, що повинні робити військовослужбовці (використання зброї).

Певні перестороги щодо статусу військових капеланів висловлює і виконавчий директор Інституту релігійної свободи М. Васін. Він вважає, що законопроект № 4148 відриває священників-капеланів від Церкви і перетворює їх на звичайних працівників Збройних сил України. Капелани, вважає експерт, підпорядковуються лише командирів своєї військової частини та втрачають зв'язок із єпископом і відповідним синодальним управлінням (церковним керівництвом). Замість цього їм надається право об'єднуватися у профспілки.

Критично ставиться до ініціативи створення професіональних спілок капеланів і Синодальне управління військового духовенства. Ще в березні 2020 р. Голова СУВД ПЦУ митрополит Іоан видав розпорядження, в якому не рекомендується капеланам ПЦУ бути членами профспілок. Рішення пояснюється тим, що діяльність різних організацій (у тому числі професійних спілок) певним чином дублює функції СУВД як єдиної Синодальної установи, уповноваженої на роботу зі ЗСУ та іншими військовими формуваннями.

Натомість голова профспілки капеланів ЗСУ, військовий священник П. Проценко вважає позитивом нового законопроекту можливість мати право на об'єднання у професіональну спілку, яка виступатиме захисником інтересів військових капеланів (наприклад, у випадку звільнення). Він зазначає, що законопроект гарантує капелану матеріальне становище та соціальний пакет на рівні офіцера, майора ЗСУ, а також статус учасника бойових дій, якщо капелан надає душпастирську опіку в зоні Операції об'єднаних сил, а капеланам-ветеранам статус учасника бойових дій на рівні з добровольцями і волонтерами.

Аналітики звертають увагу на те, що законопроект не вимагає від українського військового капелана наявності будь-якого рівня військової підготовки. Хоча у чинному Положенні про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних силах України (2016 р.) встановлено норму, що військові священники (капелани) проходять курс навчання за відповідною програмою, яка включає основи військової справи, військово-гуманітарну та військово-психологічну підготовку. Документом визначається, що програму та строк підготовки військових священників визначає Головне управління морально-психологічного забезпечення Збройних сил України із залученням уповноважених від релігійних організацій.

У Польщі, наприклад, підготовка капеланів проходить у спеціальному військовому відділенні Варшавської Вищої Духовної Семінарії. Польські капелани постійно перебувають у військових частинах і мають офіцерські звання. Вони проводять церковні служби, стежать за тим, щоб військовослужбовці дотримувалися моральних норм.

У Латвії навчання капеланів включає в себе військові (навчання на полігоні) і духовні навички. Щоб стати військовим священником у Латвії необхідно мати диплом бакалавра, три роки практичного служіння у церкві і володіти кількома мовами.

Однак в Європі існують й інші моделі військового капеланства. На відміну від Польщі і Латвії, капелани у Німеччині не є кадровими військовими, а перебувають на державній службі. Щоб стати капеланом, окрім вищої теологічної освіти і трирічного досвіду служіння в парафії, у цій державі необхідно пройти обов'язковий випробувальний термін.

Досвід діяльності військових капеланів у зарубіжних країнах показує, що священники зазвичай перебувають у штабах, а за потреби виїжджають до частин з охоронцями і помічниками. Ситуація в українському війську, особливо після початку військових дій у 2014 р. дещо інша, у нас військовий священник перебуває поруч з військовим завжди: в казармах, на навчаннях, під час військових

дій. Український військовий капелан живе у тих самих бойових умовах, що і військові та є повноправним членом військового підрозділу – констатує протоієрей, військовий капелан отець Григорій, який забезпечує духовний супровід військовослужбовців Національної гвардії України у складі ООС.

Новим законопроектом пропонується прирівняти статус військових капеланів до статусу військовослужбовця та загалом поширити на військових капеланів соціальні гарантії, передбачені законодавством для

військових. Зокрема, право на грошове та матеріальне забезпечення, охорону здоров'я, житло, виплату одноразової грошової допомоги при інвалідності, інші гарантії. Родині загиблого військового капелана пропонується надати статус членів сім'ї загиблого та відповідні гарантії від держави, а саме право на одноразову грошову допомогу, житло, землю, безкоштовний проїзд та інше.

Сучасний стан матеріального забезпечення військових капеланів в Україні відображає інформаційна графіка порталу «Новинарня».

25 військових священників (капеланів) у ЗСУ отримали статус учасника бойових дій

Скільки заробляють капелани в ЗСУ

Розмір щомісячної заробітної платні військового священника (капелана) встановлюється в залежності від чисельності особового складу військових частин ЗС України:

- до 300 осіб включно – заробітна платня складає **понад 7100 грн.;**
- від 300 до 700 осіб включно – заробітна платня складає **понад 7600 грн.;**
- від 700 осіб – заробітна платня складає **понад 8100 грн.**

Показники заробітної платні надано з врахуванням податкових зборів.

Також військовим священникам здійснюється надбавка за вислугу років, яка обчислюється у відсотках до посадових окладів (ставок) у таких розмірах:

- за вислугу років понад 2 роки – 5%;
- за вислугу років понад 5 років – 10%;
- за вислугу років понад 10 років – 15%;
- за вислугу років понад 15 років – 20%;
- за вислугу років понад 20 років – 25%.

У зоні ООС заробітна плата капеланів підвищується на 50% за фактичний час перебування.

Додаткове преміювання капеланів здійснюється виходячи з 200% посадового окладу за фактично відпрацьований ними час в місцях розташування військових частин (підрозділів) на лінії бойового зіткнення на глибину ротних опорних пунктів першого ешелону оборони.

Share

made with

Infogram

Джерело: <https://novynarnia.com/2020/10/06/kapelany-v-zsu/>

Відповідно до законопроекту зберігаються виплати всіх щомісячних видів грошового забезпечення постійного характеру за військовими капеланами, захопленими в полон, а також інтернованими в нейтральних державах або безвісно відсутніми, а також за членами їхніх родин.

Певні зауваження до норм документа, які регламентують соціальний захист військових капеланів, висловлюють правники. Зокрема, громадська організація «Юридична Сотня», яка об'єднує юристів, що надавали допомогу пораненим учасникам війни у військових госпіталях, вважає, що військові капелани мають право на відповідний соціальний захист та підтримку від держави. Водночас вони не можуть бути прирівняні до військовослужбовців, оскільки не виконують бойових завдань зі зброєю в руках. На думку юристів ГО «Юридична Сотня», соціальний захист військових капеланів може бути нарівні з іншими категоріями, які сприяли захисту Батьківщини, а саме військовими медиками, розміновувачами, працівниками підприємств, установ, організацій, які залучалися та брали безпосередню участь в АТО/ООС.

Законопроект № 4148 передбачає, що організація військового капеланства здійснюється, виходячи з принципу відокремлення церкви від держави. Утім, у законопроекті зазначається, що саме держава оплачує працю військових капеланів на посаді військових священників військових підрозділів у порядку, визначеному цим Законом і Кодексом законів про працю.

Як відмічають фахівці, подібна практика існує у передових державах світу. Зокрема, на принципах організаційної подвійності вибудована співпраця держави і церкви в питаннях управління військовим капеланством у США. За словами М. Вашука, відповідно до нормативних документів військовий капелан у США є службовцем двох інститутів. З одного боку, він є військовослужбовцем, йому присвоюється офіцерське звання, він дотримується військової субординації. Проте капелан є рукоположеним релігійним служителем, що представляє одну з великих релігійних конфесій США.

Дискусію в експертному середовищі викликала норма ст. 4 законопроекту, в якій зазначається, що релігійним організаціям забороняється будь-яке пряме і непряме втручання у діяльність військових капеланів, командування військових частин (підрозділів) та особового складу. Зокрема, виконавчий директор Інституту релігійної свободи М. Васін вважає, що таким чином законопроект виключає будь-яку взаємодію Збройних сил України з церквами щодо делегування капеланів до ЗСУ, організації їхньої ротації та нагляду за сумлінним виконанням своїх священницьких обов'язків. Експерт наголошує, що такий підхід свідчить про хибне тлумачення конституційного принципу відокремлення держави і церкви.

Натомість голова профспілки капеланів ЗСУ, військовий священник Павло Проценко позитивно оцінює те, що у законопроекті № 4148 відсутня згадка про будь-які релігійні організації-посередники, які могли б стати на заваді партнерським стосункам роботодавця в особі Збройних сил України і капелана-працівника ЗСУ.

Для забезпечення системності роботи військових капеланів автори законопроекту пропонують створити у Збройних силах України Службу військового духовенства (капеланську службу), організації діяльності якої присвячено окремі статті документу.

Проект закону передбачає, що діяльність Служби військового духовенства (капеланської служби) здійснюється на основі таких принципів: забезпечення конституційного права військовослужбовців на свободу світогляду і віросповідання; добровільність участі військовослужбовців у богослужіннях, релігійних обрядах та інших заходах; рівність представників усіх віросповідань, які проходять службу у Збройних силах України, щодо задоволення їх релігійних потреб; невтручання військового командування у діяльність релігійних організацій; невтручання релігійних організацій у діяльність військового командування; повага, толерантне ставлення до віруючих та військових священників (капеланів) усіх релігійних організацій; використання

будівель та приміщень, які збудовані, відновлені чи пристосовані для здійснення культових потреб на території військових частин, установ та організацій, на основі рівності капеланів усіх релігійних організацій; вирішення спірних питань структурних підрозділів (посадових осіб) з питань служби військового духовенства (капеланства), що виникають у них із військовими капеланами, відбувається з обов'язковим залученням профспілкової організації об'єднання капеланів ЗСУ. Представники цієї служби будуть працювати не лише на рівні військових частин, але й у департаментах Міністерства оборони України та структурних підрозділах ЗСУ найвищого рівня.

Законотворча робота над проектом закону № 4148 триває. У жовтні відбулася зустріч із керівництвом Православної Церкви України, на якій, як зазначив військовий капелан П. Проценко, обговорювалися три головні тези до поправок, за умови внесення яких Радою з питань душпастирської опіки при Міністерстві оборони законопроект № 4148 буде підтримано Православною Церквою України:

- контроль військового капелана релігійною організацією через ліцензування;
- збереження Ради у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони як міжконфесійного дорадчого органу;
- усунення держави-агресора від військового капеланства.

У межах парламентської законодавчої роботи проект закону про військове капеланство 24 вересня 2020 р. було передано на розгляд семи комітетів Верховної Ради України, серед яких головним визначено Комітет з питань національної безпеки і оборони.

Намагається осмислити інституціоналізацію військового капеланства й українське суспільство. У межах проекту «Усна історія АТО» в Українському інституті національної пам'яті (УІНП) у 2019 р. тривали записи спогадів військових капеланів, значна частина яких увійшла до нового видання «Капелани. На службі Богу і Україні». З метою відтворення збірного образу капеланства українського війська у книзі вміщено 25 розповідей представників різних релігійних конфесій.

Як зазначила одна з укладачів книги, кандидат історичних наук, координаторка усно-історичних проєктів УІНП Т. Привалко, до видання включено найбільш змістовну, емоційно насичену частину записаного матеріалу. Автори книги намагалися показати не тільки те, що пережив капелан, перебуваючи на фронті, але й те, як він прийшов до капеланства. Адже, як зауважила Т. Привалко, один із героїв книги констатував, що не кожен священник може бути капеланом. Тож підготовлене Інститутом національної пам'яті видання допомагає суспільству зрозуміти особливості капеланського служіння на фронті, окреслює інституційне становлення капеланства в українському війську.

Отже, визначення правового статусу священнослужителів, що здійснюють душпастирське служіння серед українських воїнів, є вкрай актуальною проблемою. Попри різноманіття думок і поглядів на новий законопроект № 4148 «Про військове капеланство у Збройних силах України» усі учасники фахового і громадського обговорення поділяють стурбованість невизначеністю юридичного статусу військових капеланів і висловлюють впевненість у необхідності якомога швидшого прийняття відповідного законодавчого акту. Бо правове регламентування становища військового капелана має забезпечити соціальний захист тих, чиї пастирське слово і духовна підтримка є дуже важливими для захисників української держави (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: офіційний вебпортал Верховної Ради України (http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70044), <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17#Text>, http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc6_current_main?id=&pid069=239); офіційний веб сайт Міністерства оборони України (<https://www.mil.gov.ua/diyalnist/zvyazki-z-gromadskistyuu/rada-u-spravah-dushpastirskoi-opiki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/rada-u-spravah-dushpastirskoi-opiki/2014/07/08/polozhennya-pro-radu-uspravah-dushpastirskoi-opiki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/>); офіційний вебпортал Національної гвардії*

України (<https://ngu.gov.ua/ua/news/5-pytan-do-kapelaniv-pro-viynu-rodynu-avtorytet-zneviru-ta-prygnichennya>, <https://www.ngu.gov.ua/en/node/4748>, <https://ngu.gov.ua/ua/news/na-viyni-nemaye-lyudey-yaki-ne-viryatu-boga-pro-robotu-kapelana-v-oos>); вебсайт інформаційного агентства Міністерства оборони України АрміяInform (<https://armyinform.com.ua/2020/09/rosijska-armiyanikoly-ne-zmozhe-peremogty-ozbroenyjukrayinskyj-narod-os-dlya-chogo-potribnaterytorialna-oborona-sergij-kryvonos/>); офіційний веб-сайт Івано-Франківської обласної ради (<https://orada.if.ua/%D0%BA%D0%B0%D0%BF%D0%B5%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D1%83%D1%82%D1%8C-%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9/>); сайт Синодального управління військового духовенства (<https://www.suvd.com.ua/uk/articles/oficijno-20/show>); сайт видання «Релігійна правда» (<https://bitly.su/i4k3AKA>, <https://bitly.su/irXa6TMS>); веб-сайт інформаційного порталу «Новинарня» (<https://novynarnia.com/2020/10/06/kapelanyv-zsu/>); веб-сайт видання «Судово-юридична газета» (<https://sud.ua/ru/news/publication/180449-deputati-proponuyut-vregulyuvati-pravoviy-status-viyskovikh-kapelaniv>); сайт Інституту релігійної свободи (<https://www.irs.in.ua/ua/draft-law-4148-on-military-chaplaincy>); сайт газети «День» (<http://day.kyiv.ua/uk/news/021020-profspilka-kapelaniv-zsu-pidgotuvala-zakonoprojekt-pro-socialnyu-ta-trudovu-zahyst>); сайт ГО «Юридична сотня» (<https://legal100.org.ua/status-viyskovosluzhbovtysya-ta-uchasnikaboyovih-diy-dlya-viyskovih-kapelaniv-4148-vid-23-09-2020/>); стаття М. Ващука «Роль інституту капеланства в реалізації права на свободу світогляду та віросповідання військовослужбовців та проблеми його законодавчого закріплення в Україні» (<https://doi.org/10.5281/zenodo.3608119>); сайт «Зоря Полтавщини» (<http://zorya.poltava.ua/dushpastiri-na-vijni-osoblivi-spogadi-dlja-istorii/>).

УКРАЇНА У ФОКУСІ ІНОЗЕМНИХ ЗМІ

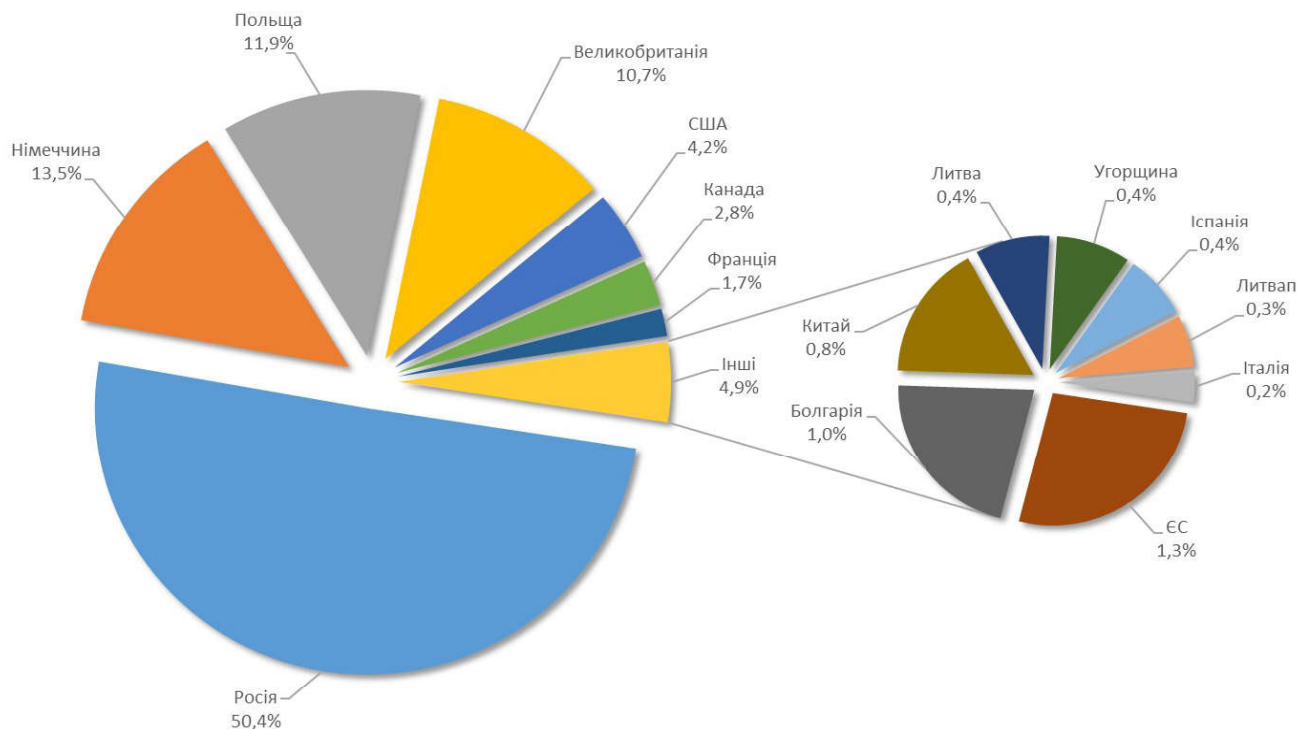
(1–30 вересня 2020 р.)

Підготовка і виконання проєкту:

А. Берегельський, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Т. Полтавець, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Моніторинг інформаційного поля за темою «Україна у фокусі іноземних ЗМІ» за період з 1 по 30 вересня 2020 р. дозволив виявити та проаналізувати 1635 публікацій. Загальна кількість відібраних для аналізу матеріалів за даний період складає 818 публікацій, опублікованих російськими ЗМІ та 817 – західними ЗМІ, що у відсотковому відношенні становить 50,4% та 49,6% відповідно. Слід зауважити, що до загальної кількості публікацій ввійшло досить багато передруків коротких новинних повідомлень на різних ресурсах.

Діаграма 1. Співвідношення кількості публікацій за країнами світу

Аналіз інформаційного поля продемонстрував, що найбільш обговорюваними темами у досліджуваній період стали питання, пов'язані з поширенням коронавірусної інфекції на території України: статистика захворюваності та рівень смертності, методи боротьби та карантинні заходи. Як і в попередні досліджувані періоди, дану проблему в основному висвітлювали західні медіа. Західні журналісти відслідковували також ситуацію з паломниками-хасидами, які намагалися в'їхати на територію України, попри заборону у зв'язку з COVID-19 та карантинними заходами.

Події в Білорусі передусім протести білорусів і незаконні арешти громадян під час протестів залишаються головною темою для обговорення в усьому світі. Що стосується українського сегменту, то в публікаціях акцентовано увагу на подальшій співпраці між країнами, а також зустрічаються публікації, у яких висвітлюються офіційні заяви українських дипломатів та політиків. Вагому частку становлять публікації, що стосуються білоруських опозиціонерів, які перебувають на території України, зокрема було виявлено немало повідомлень про запит білоруської влади повернути опозиціонерів І. Кравцова й А. Родненкова на батьківщину.

На сторінках Deutsche Welle від 04.09.2020 р. у матеріалі Навіщо Лукашенко ліпить з України ворога? можна прочитати матеріал про роль України в останніх подіях у Білорусі. Як не дивно, у публікаціях російських ЗМІ частіше, аніж у інших, прослідковується порівняння подій в Білорусі 2020 р. з «Євромайданом» в Україні 2014 р. Про це детальніше у статті Война миров: чем отличаются украинский Майдан от протестов в Белоруссии (Війна світів: чим відрізняється український Майдан від протестів в Білорусі) опублікованій на сторінках «Новых известий» від 12.09.2020 р.

Проблема російсько-української неоголошеної війни залишається актуальною і часто обговорюваною як російськими, так і західними ЗМІ. У досліджуваній період виявлено матеріали, присвячені врегулюванню конфлікту на Сході України. У публікації Czy w Donbasie znów dojdzie do wznowienia walk? Prorosyjscy separatyści grożą ostrzałem ukraińskich rozycji (Чи відновляться бої на Донбасі?) опублікованій на сторінках Wyborcza.pl/ Świat від 07.09.2020 р., йдеться про порушення припинення вогню, що діє з 27.07.2020 р. У статті Потрібно не «хитрого лиса», а справжнього патріота опублікованій

на сторінках «Міст-Online» від 04.09.2020 р. йдеться про призначення Л. Кравчука головою ТКГ із мирного врегулювання ситуації на Сході України на перемовинах у Мінську, наголошується на його некомпетентності у процесі вирішенні даної проблеми.

Авіакатастрофу українського літака Ан-26, що належав Збройним силам України, описували як російські, так і західні мас-медіа. У інфопросторі зарубіжних ЗМІ поширювалася інформація про факт події, офіційні версії катастрофи та заяви високопосадовців з цього приводу. Хочемо зауважити, що про дану подію протягом короткого періоду часу, а саме протягом 5 днів, було згадано понад 100 разів, це свідчить про те, що іноземні журналісти оперативно реагують на трагічні події, які стаються в Україні, або за участі українців, згадаймо збиття іранськими військовими літака української авіакомпанії МАУ над Тегераном у 2020 р., чи збиття проросійськими сепаратистами малайзійського Боїнга на Донбасі 2014 р. Однак, на нашу думку, ця подія для іноЗМІ не викликати великого резонансу в майбутньому і тому не матиме продовження у інфопросторі перш за все західних ЗМІ.

Українсько-російські взаємовідносини часто описували російські мас-медіа. Аналізуючи дані повідомлення, можемо стверджувати, що у російському інфопросторі неодноразово наголошували на нормалізації зв'язків між країнами, а також про їх співпрацю. Як правило, дані публікації пов'язані з лідерами проросійських партій та українськими олігархами.

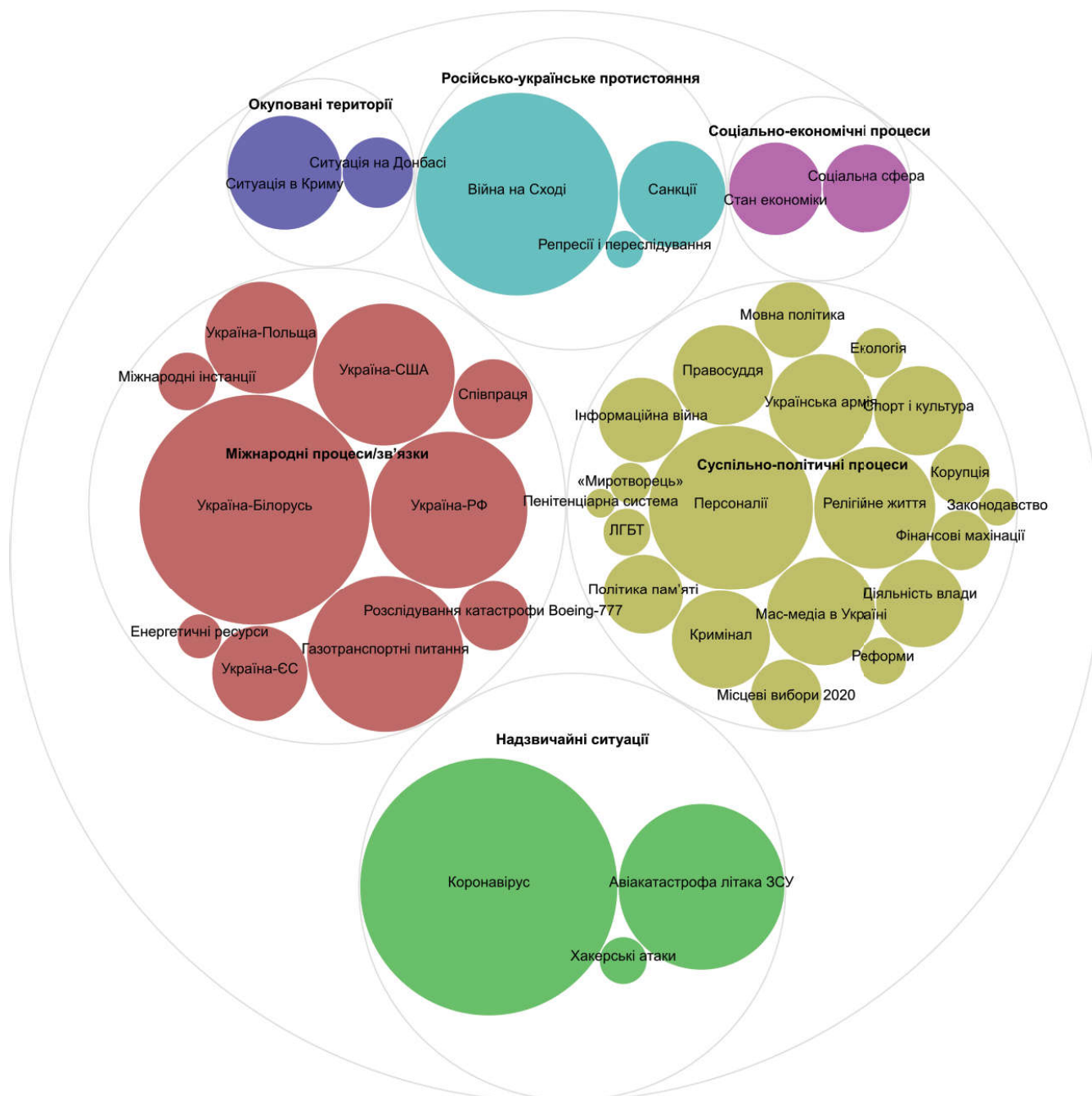
Проблеми ГТС України, а також дискусії стосовно подальшої долі «Північного

поточку-2» висвітлювали здебільшого західні медіа. Головним питанням, що обговорювали міжнародні лідери та члени міжнародних організацій – стали санкції проти «Північного потоку-2» у зв'язку отруєнням російського опозиціонера О. Навального. Так, наприклад, на сторінках Atlantic Council від 03.09.2020 р. опубліковано статтю *Ukraine quietly launches a gas market revolution* (Україна тихо розпочинає революцію газового ринку). У даній публікації йдеться про переваги, які отримали українські домогосподарства та що втратили посередники.

Зовнішню політику США щодо України та міжнародну співпрацю між країнами і надалі обговорюють у зарубіжних ЗМІ. У оглядовий період однією з топових тем у інфопросторі стали санкції США проти А. Деркача. Також можна констатувати, що українська тематика присутня і у публікаціях, присвячених виборам. Зокрема, під час передвиборчих дебатів у США Україну неодноразово згадує Д. Трамп. Однією з тем, яку обговорювали мас-медіа став звіт Сенату США про діяльність Хантера Байдена як члена правління газової компанії *Burisma Group* в Україні.

Суспільно-політичні проблеми анексованого Криму, зокрема, дискусії з приводу деокупації півострова та відновлення водопостачання окупованого РФ півострова, висвітлювали російські мас-медіа.

Соціально-економічні процеси, що відбуваються в Україні, в більшості, описували західні ЗМІ. За нашими спостереженнями, і надалі, актуальними залишаються питання співпраці України з Міжнародним Валютним Фондом та трудова міграція українців до Європи.

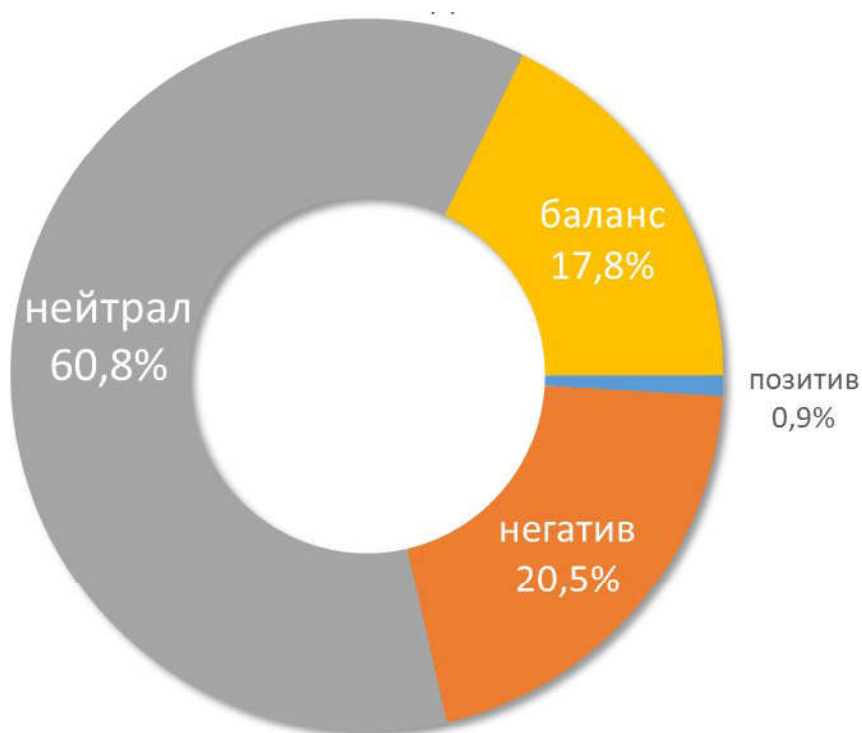
Діаграма 2. Загальна ієрархія тегів за тематичних групою

Діаграма 3. Розгалужена ієрархія найбільш згадуваних тегів, що мають свої підтеги

Інформація, подана іноземними ЗМІ та досліджена нами, має різний контекст (значення): передусім можна констатувати абсолютне переважання нейтрально забарвлених повідомлень, що містять головним чином констатацію фактів чи виклад думок; публікацій, які оцінені «негативно» та з балансом думок виявлено суттєво, а компліментарних суджень про Україну чи події

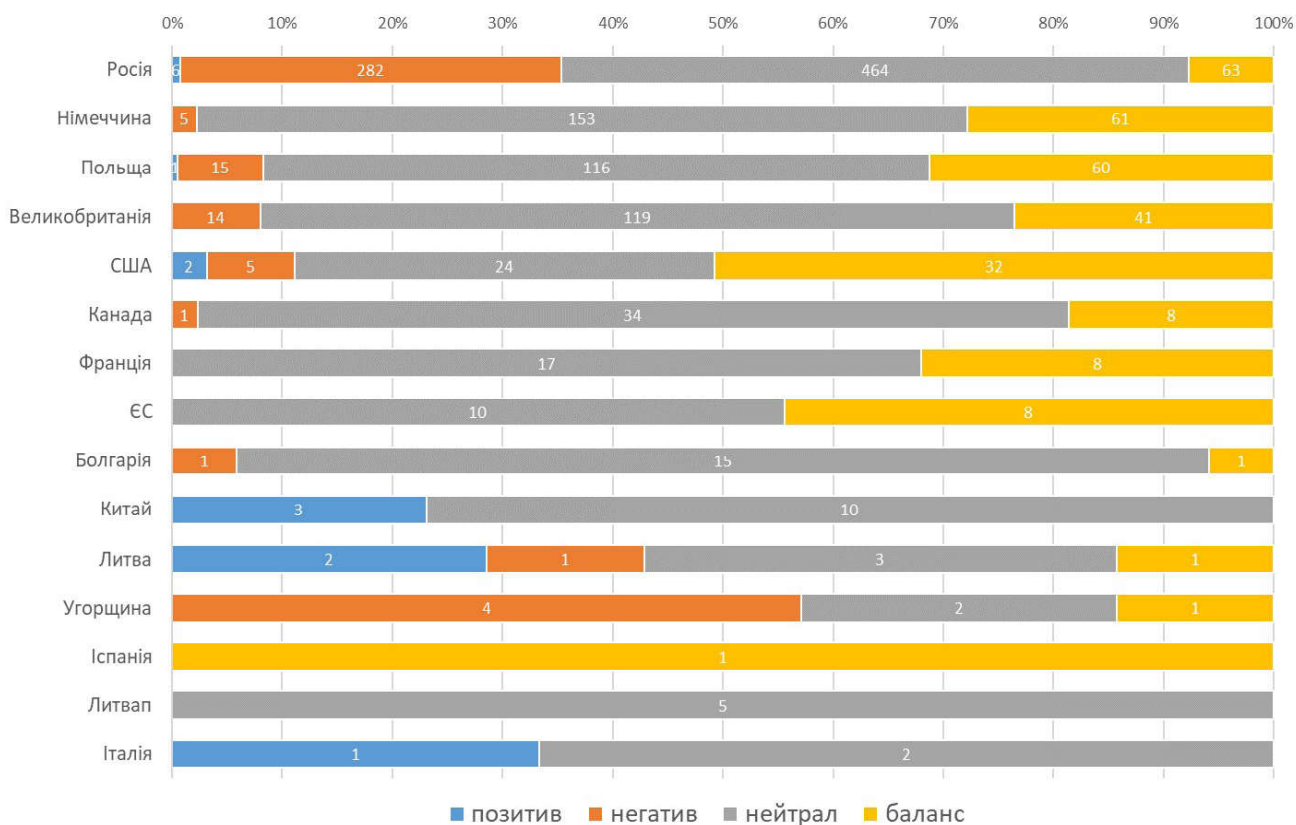
в ній – зовсім мало. Відсутність оціночних суджень та коментарів експертів у публікаціях ЗМІ, з нашої точки зору, може свідчити про те, що Захід загалом дещо «охолов» до України та її проблем. Першопричиною цього є скорочення діалогу українських владних інститутів зі своїми західними партнерами. Більш конкретнішу картину контексту повідомлень можна побачити на діаграмах 4 та 5.

Діаграма 4. Контекст повідомлень

Аналізовані публікації про Україну мають насамперед інформативну тональність; дуже часто у інфопросторі РФ прослідковується присутність української тематики практично «у фоновому режимі»; найчастіше інформація, що

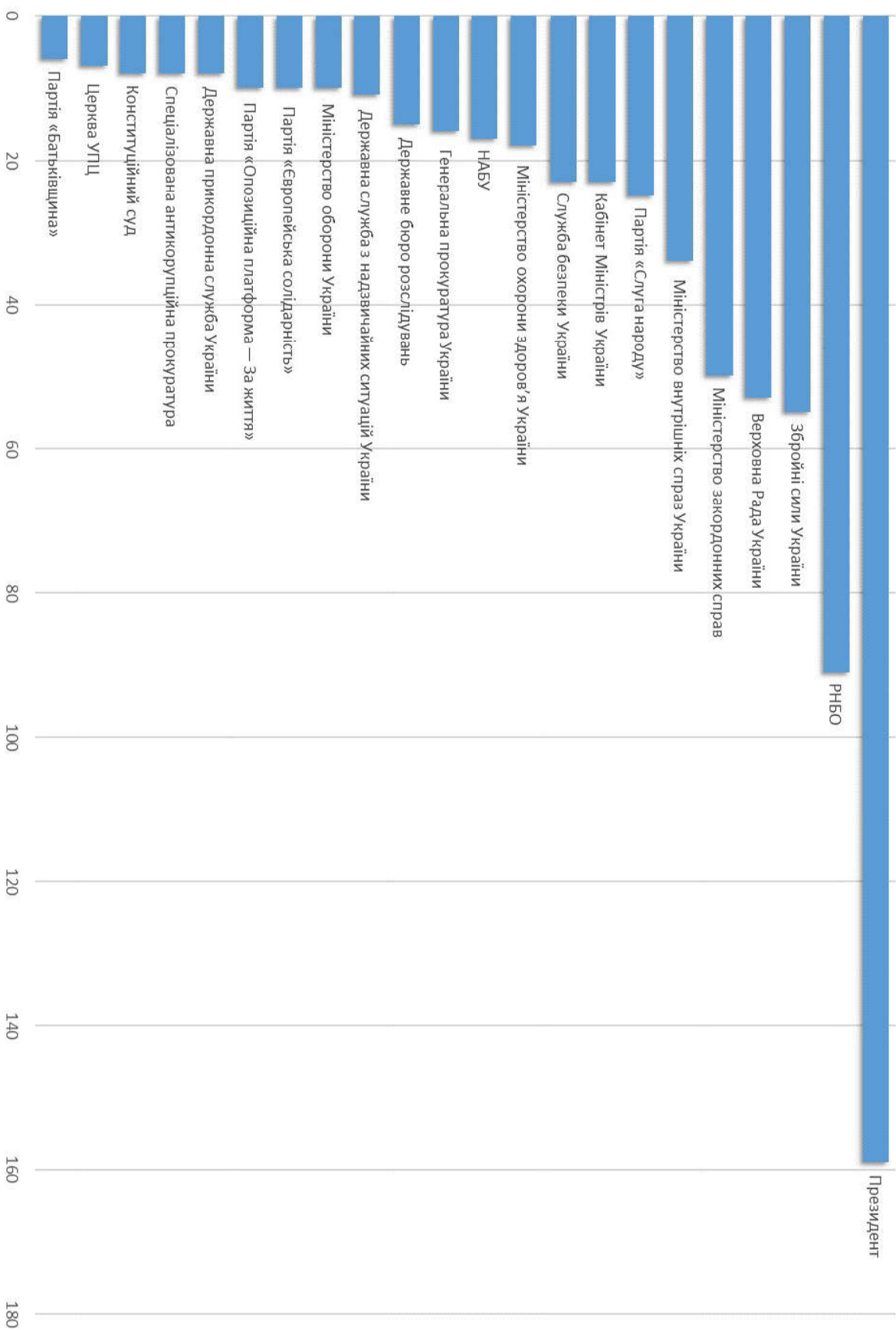
подається російськими ЗМІ була скопійована з українських новинних сайтів. Такі новинні повідомлення, що констатують факти і не несуть оціночних суджень російських коментаторів, представлені як «нейтральні».

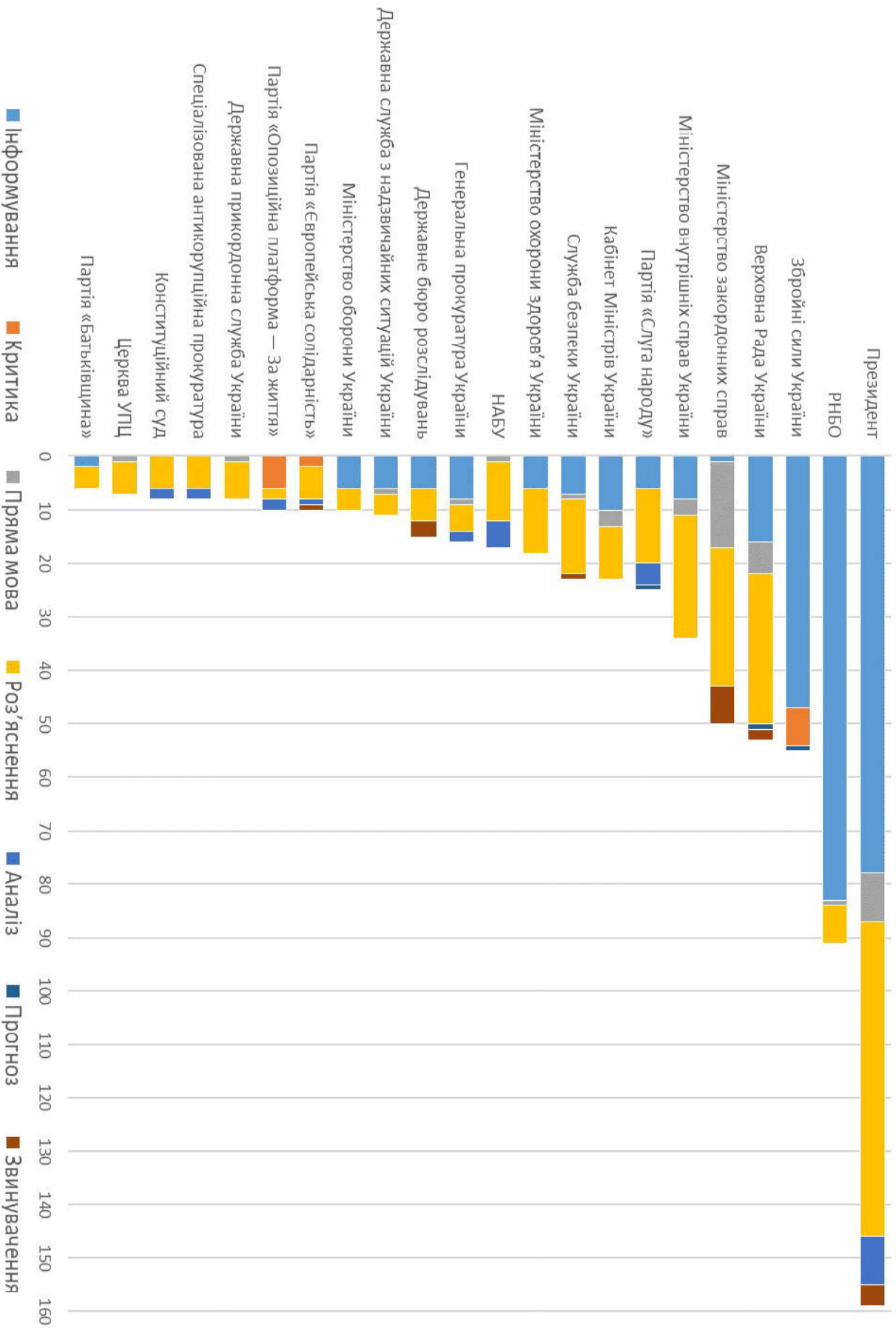
Діаграма 5. Контекст повідомлень за країнами світу

Діаграма 6. Інтенції (мета публікації)

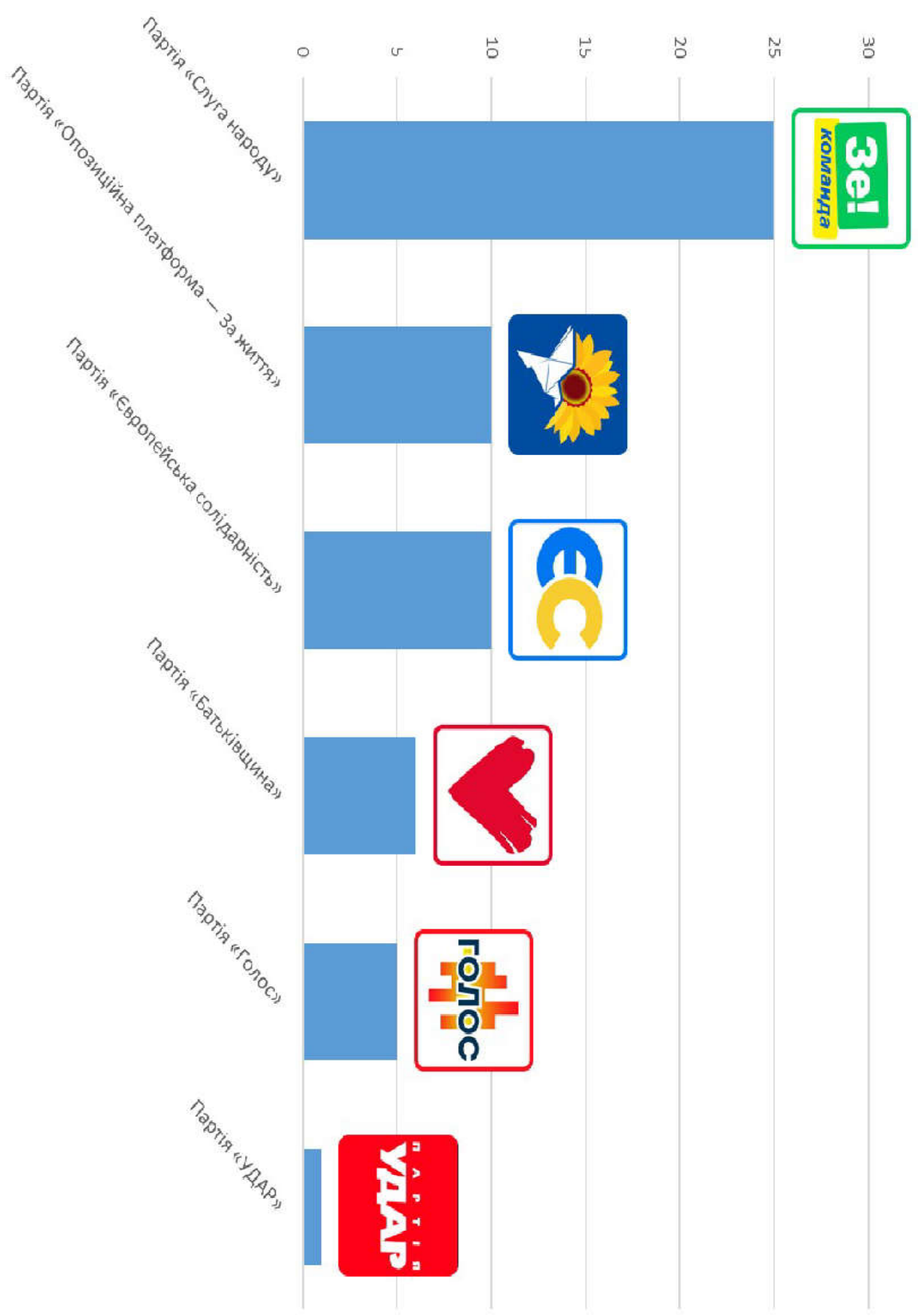

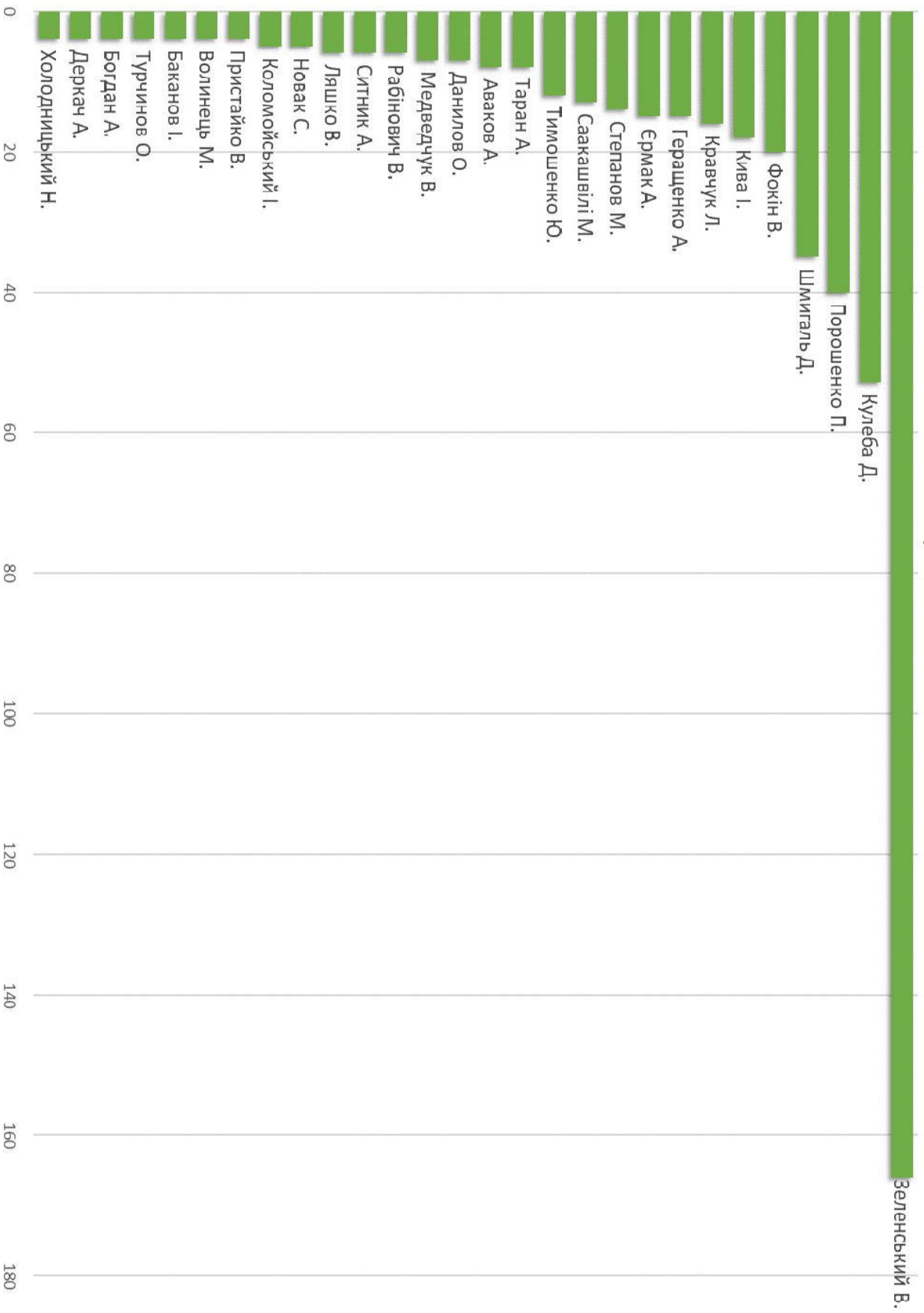
Діаграма 7. Соціальні інститути

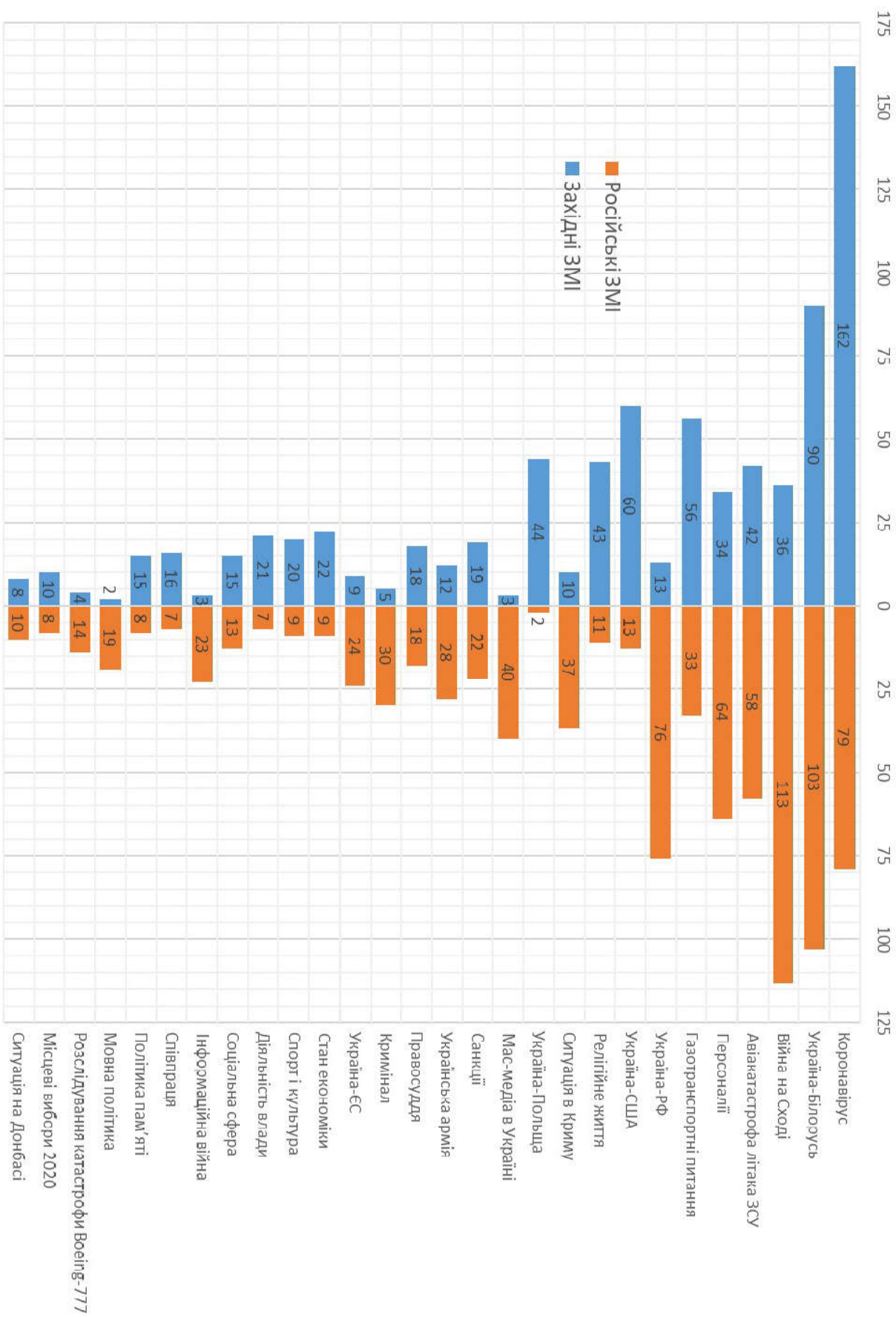
Діаграма 8. Інтенція (мета) повідомлень за соціальними інститутами

Діаграма 9. Згадувані партії

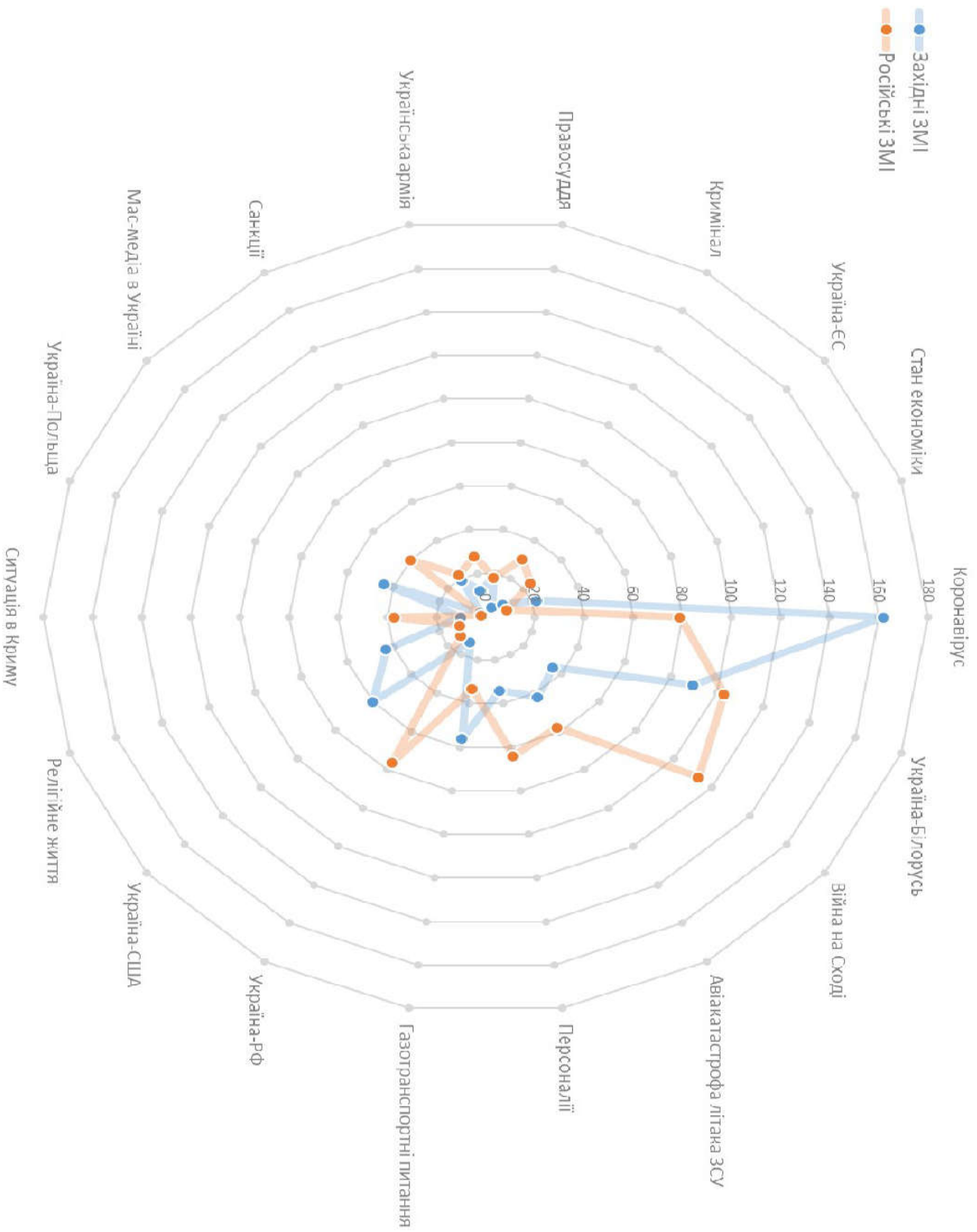

Діаграма 10. Персоналії

Діаграма 11. Найбільш згадувані тематичні теги в російських та західних ЗМІ

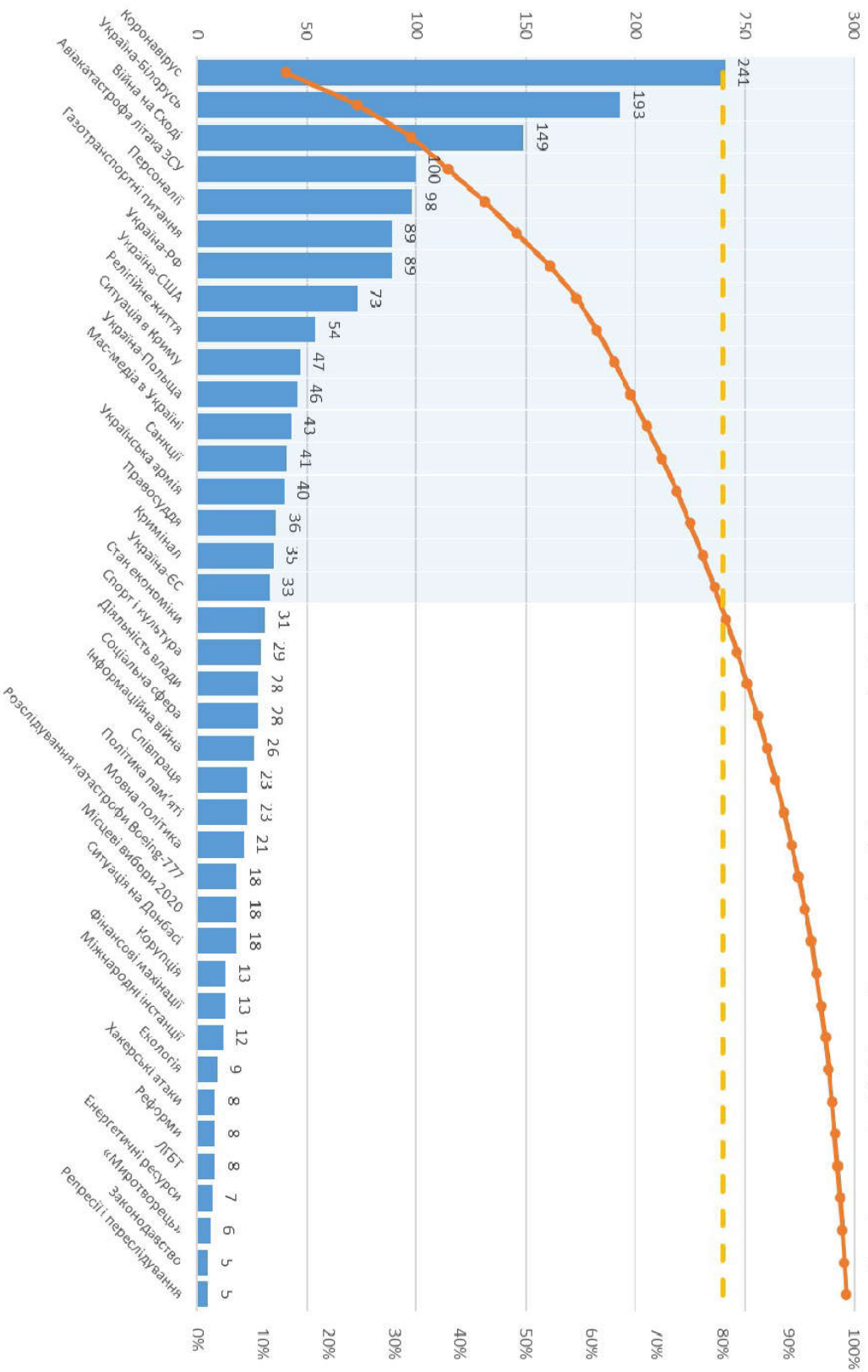

Діаграма 12. Найбільш згадувані тематичні теми в російських та західних ЗМІ

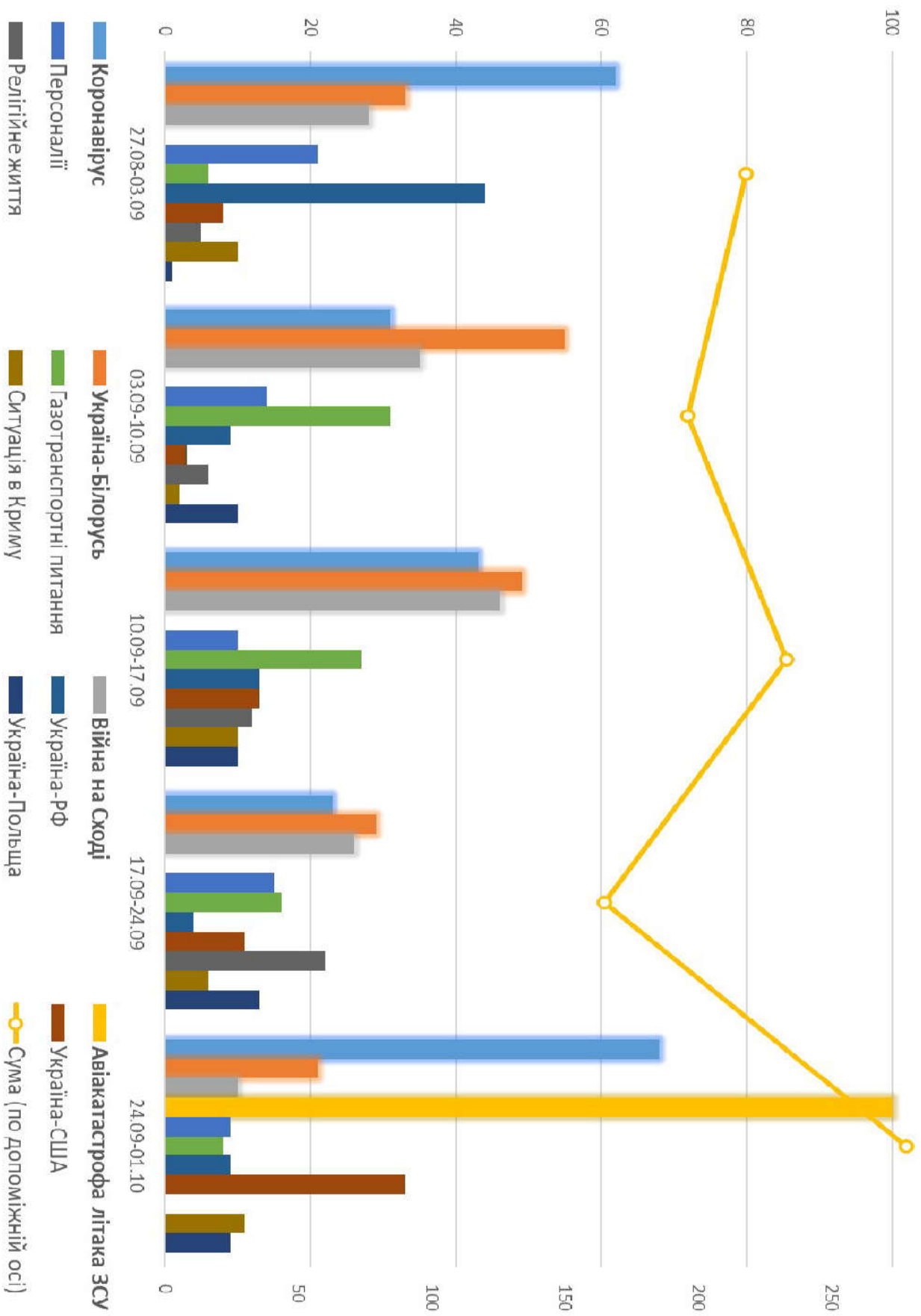

Діаграма 13. Масштабовані показники темів, що не мають високих значень

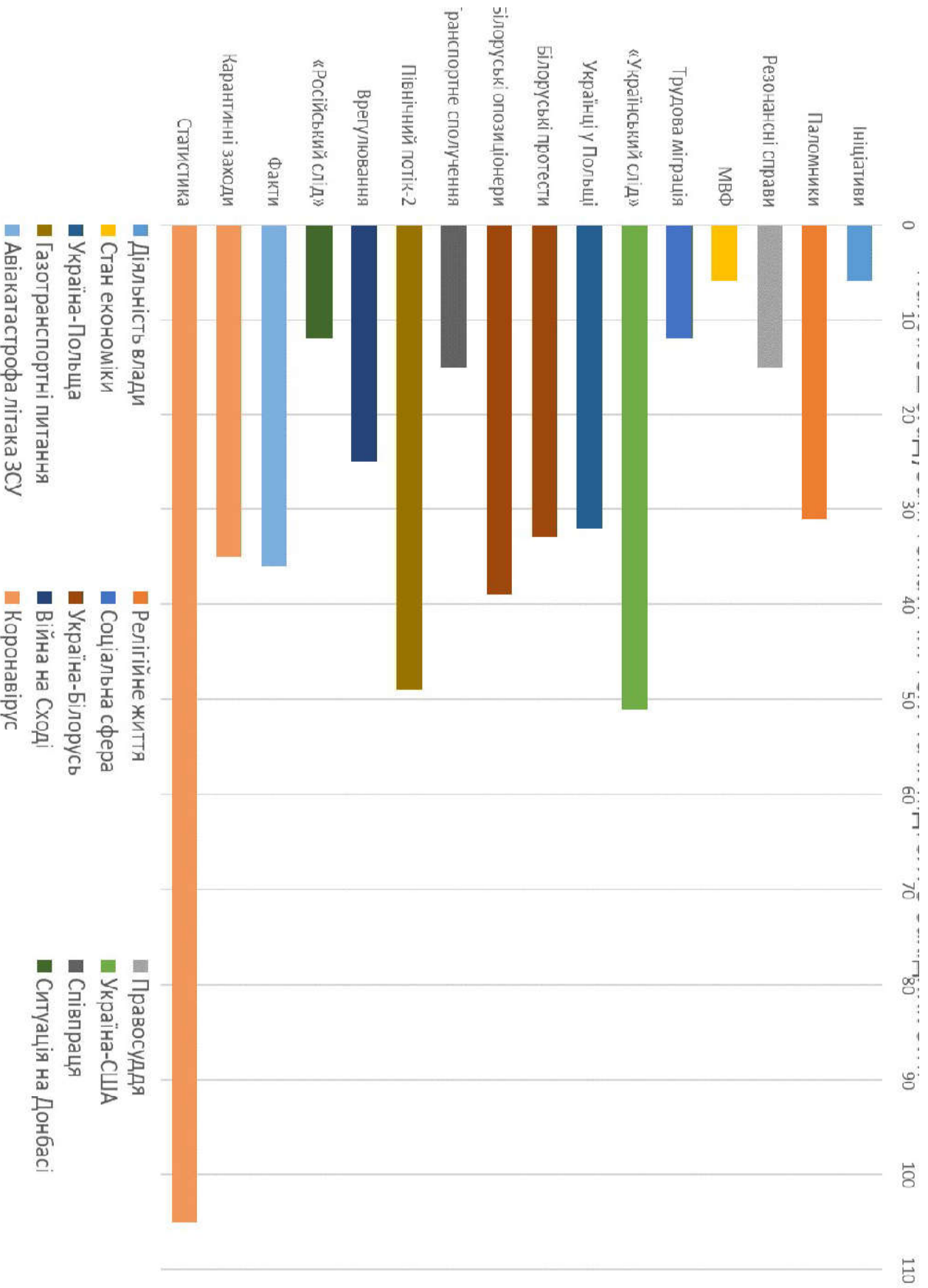
Ієрархія висвітлення проблеми за окремими питаннями – від найчастіше обговорюваних, до маргінальних проаналізована за допомогою діаграм «Найбільш згадувані теги». Це дозволяє зробити висновки про специфіку висвітлення – педагоговання чи замовчування тих чи інших тем. Крива Парето на цій же діаграмі відображає специфіку співвідношення кількості повідомлень за тематичними тегами та заповнення інформаційного простору: за точками зміни кривої можна прослідкувати, на яку тематику припадає більшість (80 %) повідомлень.

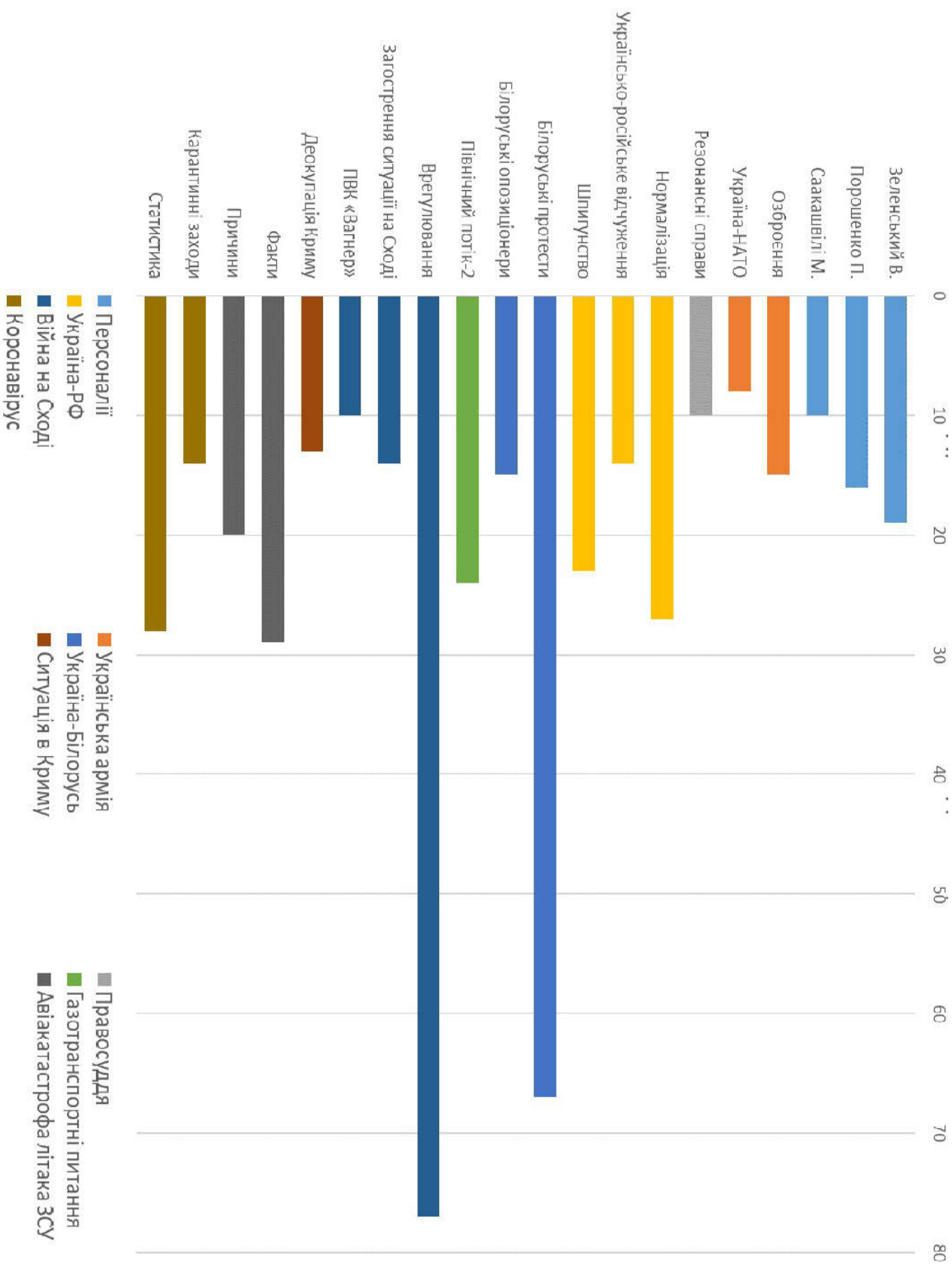
Діаграма 14. Найбільш топові тематичні теги, що формують 80 % інформаційного простору (діаграма Парето)

Діаграма 15. Динаміка найбільш топівих тематичних тегів

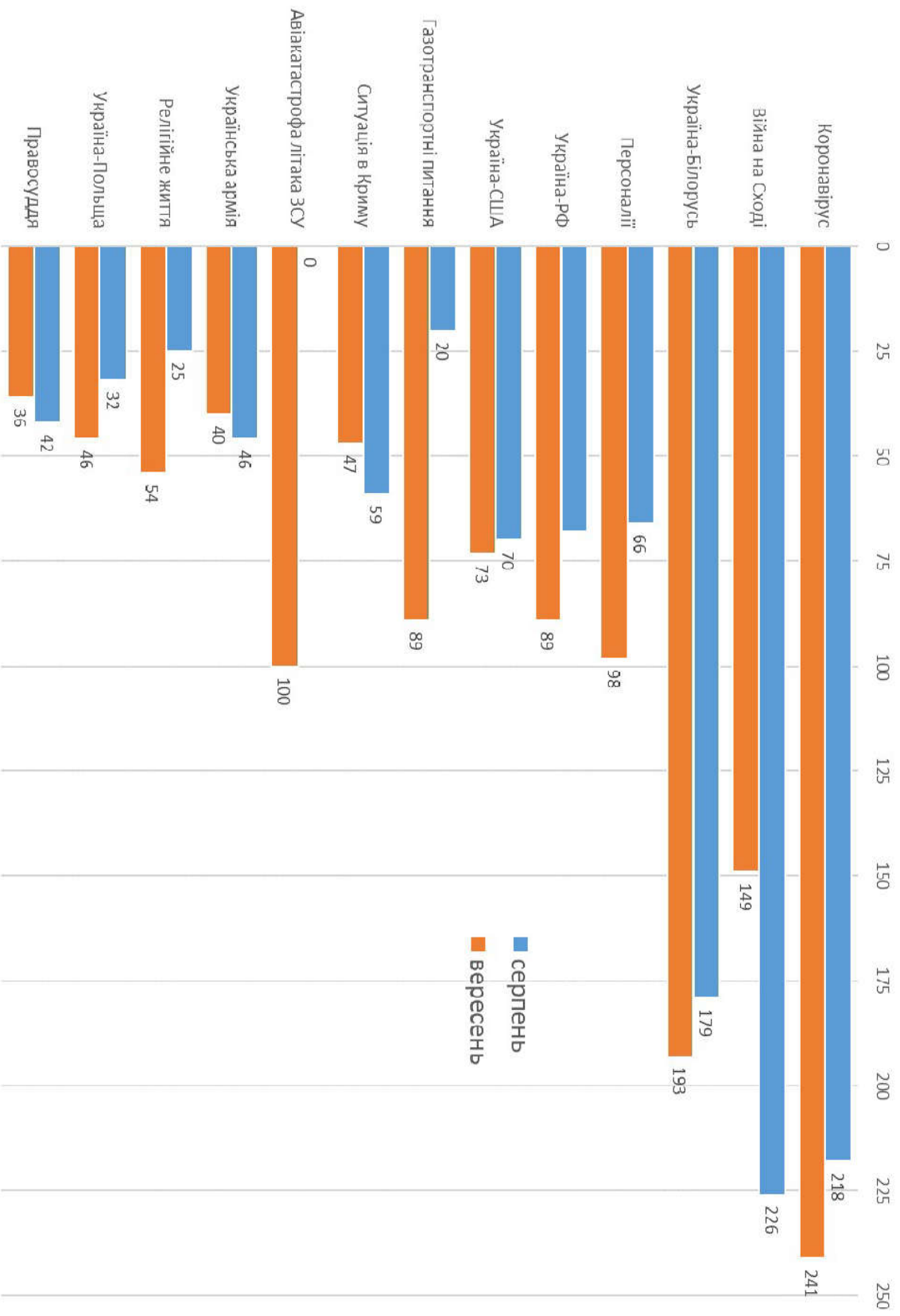

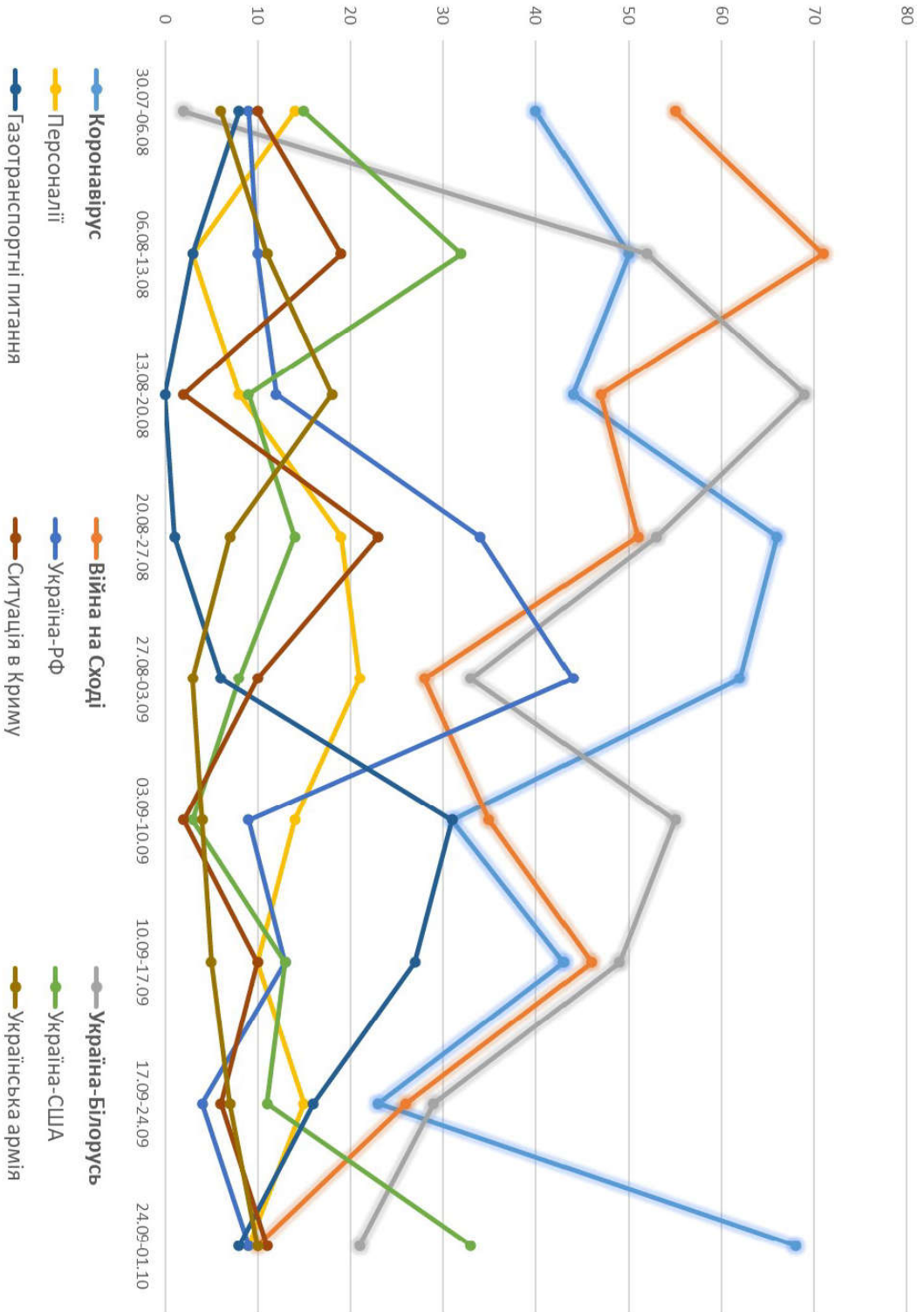
Діаграма 16. Найбільш згадувані тематичні теги та їх підтеги в західних ЗМІ

Діаграма 17. Найбільш згадувані тематичні теги та їх підтеги в російських ЗМІ

Діаграма 18. Порівняння кількості повідомлень найбільш популярних тематичних темів за серпень — вересень

Діаграма 19. Динаміка найбільш популярних тематичних тегів за серпень – вересень

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Світлана Плотницька, керівник апарату П'ятого апеляційного адміністративного суду

Суд & Пошта: направити не можна отримати

Суди повідомляють про неспроможність здійснення поштової відправки судових документів: чи є альтернатива.

Останнім часом досить багато судів повідомляють про неспроможність здійснення поштової відправки судових документів.

П'ятий апеляційний адміністративний суд вже вкотре стикається з цією проблемою та наголошує: ситуація критична як для судів, так і для учасників процесу та має не одне слабе місце.

Перше й найголовніше – відсутність необхідного фінансування. Питання, яке начебто турбувало усіх і кожного після прийняття на початку року дефіцитного для судової системи бюджету, але потім, чомусь, відійшло на другий план. Тим часом майже 300 тисяч гривень щомісяця суд має витратити якраз на послуги поштового зв'язку, а це понад 3 мільйони гривень за рік.

Друге – питання якості надання послуг. АТ «Укрпошта» є національним оператором поштового зв'язку України, який в установленому законодавством порядку надає універсальні послуги поштового зв'язку на всій території України. Однак якість роботи залишає бажати кращого. 5 ААС неодноразово звертався до керівництва Одеської та Херсонської дирекцій АТ «Укрпошта» зокрема щодо:

безпідставного повернення до суду рекомендованих листів без вручення адресатам, зокрема суб'єктам владних повноважень;

невідповідності інформації щодо руху поштового відправлення з відомостями, що містяться на бланку рекомендованого повідомлення;

прострочення термінів повернення бланків рекомендованих повідомлень до суду, які інколи становлять від 3-х до 8 місяців.

Усе, що ми маємо після таких систематичних порушень – затягування судового процесу, унеможливлення участі у засіданнях та недотримання інших процесуальних прав.

У зв'язку з рекордно низьким станом фінансового забезпечення у 2020 році наш суду вимушений був декілька разів зупинити направлення судової кореспонденції учасникам судових справ. На сьогодні, використавши всі кошторисні призначення, ми вкотре стаємо на межі зупинення здійснення правосуддя. В таких умовах адміністрація суду, судді та працівники апарату суду, розуміючи високу відповідальність за забезпечення одного з найголовніших прав людини і громадянина – права на судовий захист, шукаємо альтернативні шляхи подолання цієї кризи:

проводимо інформаційно-роз'яснювальну роботу з учасниками судових справ;

активно користуємось сучасними засобами зв'язку – sms, телефонограми, електронна пошта;

налагоджуємо комунікацію з суб'єктами владних повноважень щодо необхідності застосування засобів електронного документообігу та організації отримання судової кореспонденції нарочно в суді та інше.

На превеликий жаль, через недосконале процесуальне законодавство, майже всі наші спроби можна вважати марними. Адже чинне законодавство хоч і містить положення про можливість застосування електронної пошти, але тільки у випадку з судовими повістками, і то тільки за письмовою заявою учасника справи. Щодо надсилання судових рішень пріоритетними на сьогодні є саме дороговартісні неякісні поштові послуги, коштів на які у судів немає.

* Збережено стиль і граматику оригіналу

Але необхідно зрозуміти, що у сучасних умовах використання електронної пошти у поєднанні з електронним цифровим підписом є прекрасним виходом з критичної ситуації у судовій системі.

На жаль, не всі учасники процесу задоволені таким ходом справ і використовують недоліки процесуального законодавства, щоб затягнути розгляд справ. Тож видається доречним внести зміни до процесуального законодавства, виключивши подання письмової заяви про sms та e-mail підписку з прав учасників судового процесу та віднести такі дії до їх обов'язків. Встановити, що контактні дані, а саме номер мобільного телефону та адреса електронної пошти, зазначені у позовній заяві, апеляційній скарзі (які є їх обов'язковими реквізитами), можуть використовуватись судами для здійснення викликів та надсилання судових рішень.

Таким чином суд зможе здійснювати вручення викликів, повідомлень, судових рішень на електронну адресу, зазначену в заяві, скарзі, клопотанні, а судові виклик, повістка, судові рішення вважатимуться належним чином надісланими та врученими у разі наявного у суду електронного підтвердження про дату та час їх направлення або електронного підтвердження про отримання тексту електронного документа відповідальною особою установи.

У підсумку хочеться сказати, що такі альтернативні засоби направлення судової кореспонденції на цьому етапі надасть якраз можливість скоротити строки розгляду справ, сприятиме суттєвій економії витрат на поштові послуги та допоможе уникнути зупинки роботи судів (<https://sud.ua/ru/news/blog/180812-sud-poshta-napraviti-ne-mozhna-otrimati>). – 2020. – 01.10).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Олександр Бабіков, перший заступник Директора Державного бюро розслідувань

Чи слід очікувати нову концепцію складу катування

Нагальним питанням у діяльності слідчих підрозділів ДБР залишається необхідність внесення таких змін до основного складу катування та його кваліфікуючих ознак.

Як наголошують у своїх виступах міжнародні експерти, однією з основних ідей створення Державного бюро розслідувань (далі – ДБР) з точки зору міжнародних організацій (тієї ж Ради Європи) було те, щоб сформувати команду незалежних, високопрофесійних та ефективних слідчих, які б зокрема розслідували злочини правоохоронців, насамперед – катування.

На підтвердження цього слідчими ДБР минулого та поточного років розпочато досудове розслідування у 2605 кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані із застосуванням працівниками правоохоронних органів катувань та іншого жорстокого поводження з людиною, з них 151 – за статтею 127 КК України («Катування»). До суду направлено 64 обвинувальні акти щодо 144 осіб, з них 8 актів щодо 20 осіб – за статтею 127 КК України, інші – за статтями 365, 371, 374 КК України. У поточному році розпочато досудове розслідування у 30 кримінальних провадженнях за статтею 127 КК України.

Проте й дотепер нагальним питанням у діяльності слідчих підрозділів ДБР залишається необхідність внесення таких змін до основного складу катування та його кваліфікуючих ознак, які б дозволили ефективно застосовувати норми закону України про кримінальну відповідальність і забезпечувати захист прав та інтересів кожної жертви цього злочину відповідно до вимог національного й міжнародного права.

Зокрема, уявляється необхідним:

по-перше, визначити катування не тільки через відповідні активні дії, але й через бездіяльність;

по-друге, скоригувати мету дискримінації в основному складі катування, яка за суттю вже охоплює в собі расову, національну чи релігійну нетерпимість, про яку йдеться у кваліфікованому складі цього злочину;

по-третє, серед кваліфікуючих ознак катування вказати на вчинення його

спеціальним суб'єктом – «службовою особою з використанням свого службового становища», а також передбачити інші кваліфікуючі та навіть особливо кваліфікуючі ознаки.

На жаль, законодавець поки що не поспішає зі внесенням змін до ст. 127 КК України. Замість цього 17.09.2020 у першому читанні було ухвалено проєкт Закону України від 27.12.2019 № 2689 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права». Ні в якому разі не заперечуючи про актуальність цього законопроекту, зазначимо тільки про те, як парламентарі розраховують змінити концепцію розуміння складу катування.

Так, у пропонованій новій редакції ст. 438 КК України, що буде мати досить незвичну комплексну форму «Воєнні злочини стосовно особи», передбачається віднести до таких діянь «катування або інше нелюдське поводження, у тому числі незаконне проведення будь-якого роду дослідів над людиною, застосування до неї незаконних методів лікування, незаконне вилучення у неї анатомічних матеріалів з метою їх трансплантації або крові з метою донорства» (п. 9 ч. 2 цієї статті). Тобто з цього випливає, що катування рівнозначно співвідноситься з нелюдським поводженням, при цьому останнє чомусь включає конкретні кримінальні правопорушення з Розділу II Особливої частини КК України (зокрема, статті 141, 142, 143, 144).

Водночас у примітці до пропонованої редакції цієї статті під «катуванням» розуміються «діяння, передбачені статтею 127 цього Кодексу», а під «іншим нелюдським поводженням» – дещо інше, відмінне від катування та вже не пов'язане з проведенням дослідів над людиною, незаконними методами лікування, трансплантацією органів, а саме – «діяння, що заподіяли сильний фізичний біль або фізичне чи моральне страждання, за відсутності ознак катування». Отже, очевидна явна законодавча непослідовність і певна термінологічна диспропорція.

Більше того, катування у пропонованій редакції ст. 4421 КК України одночасно буде вважатися й злочином проти людяності, проте

у такому разі серед конкретних діянь, що утворюватимуть окреслені злочини, не буде вказівки на «інше нелюдське поводження», а власне катування розумітиметься дуже вузько – як «умисне заподіяння сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання особі», тобто так само, як «інше нелюдське поводження» у примітці до пропонованої редакції ст. 438 КК України. Отже, очевидними є факти маніпулювання кримінально-правовими термінами та незрозумілого звуження ознак катування.

То чи сприятиме удосконаленню кримінальної відповідальності за катування пропонований законодавчий підхід до нової концепції його складу? Переконаний, що ні. Уявляється, що законодавцю треба обрати інші, більш нагальні, доступні та зрозумілі шляхи кримінально-правового реформування, захистивши насамперед потерпілого від катування, незалежно від того, чи буде це злочин проти здоров'я особи, «воєнний злочин» або «злочин проти людяності» (<https://sud.ua/ru/news/blog/181235-chi-slid-ochikuvati-novu-kontseptsiyu-skladu-katuvannya>). - 2020. – 10).

Блог на сайті «AgroPolit.com»

Про автора: Леонід Корейба, голова спілки «Центр розвитку земельних правовідносин в Україні»

Важливо не передати державні землі замість ОТГ на користь окремих депутатів

Землю громадам – чуємо цей лозунг досить давно. Розпочали вказаний процес передавання земель сільськогосподарського призначення державної власності до комунальної власності об'єднаних територіальних громад Кабміном 31 січня 2018 року. Тоді уряд видав розпорядження № 60-р «Питання передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності до комунальної власності об'єднаних територіальних громад». Цим документом зобов'язали Держгеокадастр від 1 лютого 2018 р. забезпечити: проведення інвентаризації земель сільськогосподарського призначення

державної власності та формування земельних ділянок передання земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності до комунальної власності об'єднаних територіальних громад після оприлюднення результатів земельних торгів та укладення договорів оренди таких земельних ділянок.

Цей процес тягнеться досі. Рік тому на регіональних сайтах Держгеокадастру почали публікувати величезні цифри, які стосуються площ землі, яку передали громадам. Це десятки тисяч гектарів у кожній області. Не хочучи піддавати сумніву оприлюднені на офіційних сайтах дані. Проте, якщо подивитися на кадастрову карту в межах будь-якої сільської ради, можна побачити, що є значні території несформованих земельних ділянок. Поки ділянка несформована, її не можуть передати у власність чи користування. Процес формування ділянки відбувається під час розробки документації з землеустрою та реєстрації у державному земельному кадастрі з присвоєнням кадастрового номеру. Відповідно до ст. 117 «Земельного кодексу України» ініціаторами формування ділянок мають бути відповідні органи виконавчої влади. Тобто вони виступають замовниками документації з землеустрою, на основі якої відомості про ділянки, що передаються громадам, заносяться до кадастрової бази. Як бачимо, активність у даному напрямку не є жвавою.

Інше питання, чи необхідно проводити передачу земель громадам. Є багато прихильників такого процесу, як необхідного кроку у сучасних земельних відносинах. Скажімо, давно не секрет про корупцію у геокадастровій сфері та про некомпетентність більшої частини працівників цього величезного апарату. Позбавлення даної структури повноважень розпоряджатися землями має привести до зменшення протиправних дій з боку держслужбовців Геокадастру.

Натомість, громадам вигідно мати більшу площу у розпорядженні та можливість передання її в оренду. Єдине питання, яке непокоїть при цьому, наскільки громада зможе правильно розпорядитися своїми землями, чи дійсно очікуване надходження земельної

площі призведе до покращення життя кожного окремого члена громади, розвитку привабливості території, зручності проживання у цій місцевості, інвестиційної привабливості. Чи не відійдуть ці земельні ділянки в оренду з вигодою лише для окремих місцевих депутатів.

Наприклад, поширені випадки, коли під час передачі в оренду земельної ділянки після здійснення аукціону, проведення та результати якого оприлюднюються, у земельних торгах бере участь аж одне підприємство. І, «як не дивно», виграє цей аукціон.

За будь-яких умов, лише половина державних земель (і це не у всіх сільських радах) передана до комунальної власності. Виглядає, що вказаний процес умисно гальмується чиновниками, які намагаються отримати власну вигоду з кожної такої земельної ділянки, що передається (<https://agropolit.com/blog/419-vajливо-ne-peredati-derjavni-zemli-zamist-otg-na-korist-okremih-deputativ>). – 2020. – 29.10).

Блог на сайті «AgroPolit.com»

Про автора: Валентин Бичек, юрист Kosovan Legal Group

Мінімальний податок на 1 га землі: чого очікувати землевласникам?

Чи допоможе запровадження механізму поставленого податкового зобов'язання вивести з тіні оренду земель с/г призначення та реалізації с/г продукції? Чи зростуть надходження до бюджету країни за рахунок такої детінізації?

Ще у лютому 2020 року до Верховної Ради України було внесено законопроект № 3131 про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо детінізації виробництва с/г продукції (надалі – законопроект). За час, який минув від моменту внесення законопроекту до Верховної Ради України, у ЗМІ було багато негативної критики та залякувань громадськості стосовно запропонованих змін.

Які саме зміни несе ця новела законодавства бізнесу та домогосподарствам?

На думку авторів законопроекту, запропонований механізм мінімального розрахункового податку – поставленого податкового зобов'язання, унеможливить ухилення та приховування доходів отриманих від оренди земельних ділянок с/г призначення та реалізації сільгосппродукції, зокрема, допоможе створити рівні умови для ведення с/г бізнесу. Чи це дійсно буде Так, – покаже час.

Розглянемо основні нововведення законопроекту та їхній зміст.

Що таке поставлене податкове зобов'язання та хто повинен його сплачувати?

Поставлене податкове зобов'язання – це мінімальне податкове зобов'язання фізичної або юридичної особи-власника, постійного користувача, користувача на інших умовах, орендаря (зокрема на умовах емфітевзису) земельних ділянок с/г призначення (окрім несільськогосподарських угідь), земельних часток (паїв), як виділених, Так, і не виділених в натурі, окрім передбачених Податковим кодексом України винятків.

Загальне поставлене податкове зобов'язання: сума поставлених податкових зобов'язань, розрахованих для кожної із земельних ділянок, що належать одному власнику та/або перебувають в його користуванні на умовах оренди (емфітевзису) чи іншому користуванні. Отже, поставлене податкове зобов'язання – це той мінімум, який власники або користувачі земельних ділянок с/г призначення повинні будуть щорічно сплачувати до бюджету!

Зауважимо, що відповідно до поточної редакції Податкового кодексу України, звільняються від оподаткування податком на доходи фізичних осіб доходи, отримані від продажу власної с/г продукції, що вирощена на земельних ділянках, наданих для ведення особистого селянського господарства, розміром до 2 гектарів.

Ведення обмежень щодо розміру земельної ділянки в межах 0,5 га, призведе до того, що поставлене податкове зобов'язання будуть сплачувати особи, які мають у власності присадибні ділянки та городи для особистого сільського господарства більшого розміру за визначений Законом проектом.

Законопроект фактично зобов'язує кожного власника земельної ділянки с/г призначення, розмір яких становить понад 0,5 га, сплачувати різницю між поставленими податковим зобов'язанням і податками та іншими платежами, пов'язаними з виробництвом та реалізацією платником податку власної сільськогосподарської продукції, що, у свою чергу, не відповідає нормам Земельного кодексу України, оскільки розмір земельних ділянок, що безоплатно передаються громадянам для задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, становить аж до 2 га!

В якому ж розмірі необхідно сплачувати поставлене податкове зобов'язання?

Фактично Законопроект пропонує введення нового податку у розмірі п'яти відсотків від нормативної грошової оцінки земельної ділянки сільськогосподарського призначення в рік.

Яким чином проводити розрахунок сум, що необхідно сплатити до бюджету?

Законопроект встановлює, що сплаті підлягає різниця між сумою загального поставленого податкового зобов'язання і сумою сплачених таким суб'єктом податків та інших платежів, пов'язаних із виробництвом та реалізацією власної сільськогосподарської продукції та/або орендою (емфітевзисом) земельних ділянок, зазначених у підпункті 14.1.1831 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України. Отже, платники податків зобов'язані будуть сплачувати суму різниці між розрахованим поставленим податковим зобов'язанням та сплаченими податками й іншими платежами, що пов'язані з виробництвом та реалізацією власної с/г продукції та/або орендою таких земельних ділянок.

Поставлене податкове зобов'язання може розраховуватися як самостійно платником податку, так і контролюючим органом через винесення відповідного податкового повідомлення-рішення.

Водночас, платник податків має два варіанти дій після отримання від контролюючого органу податкового повідомлення-рішення про сплату

річного податкового зобов'язання з податку на доходи фізичних осіб розрахованого з урахуванням загального поставленого податкового зобов'язання.

По перше, в разі згоди платника податків із розрахунком контролюючого органу – сплатити та по-друге, у разі незгоди – провести звірення.

Платник податків має право до 15 серпня 2020 року звернутися до контролюючого органу, для проведення звірення даних, використаних для розрахунку суми податку на доходи фізичних осіб з урахуванням загального поставленого податкового зобов'язання, з наданням підтвердних документів.

У разі виявлення за результатами такого звірення помилки у визначенні суми податкового зобов'язання, зазначеного у відповідному податковому повідомленні – рішенні, контролюючий орган протягом 10 днів, наступних за днем завершення звірення, зобов'язаний скасувати (відкликати) таке податкове повідомлення-рішення та надіслати (вручити) платнику податку нове податкове повідомлення – рішення, складене з урахуванням результатів проведеного звірення.

Таким чином, законопроектом чітко не визначено порядок і строки проведення звірки з контролюючим органом, зміни, що пропонуються внести не узгоджені з чинними нормами податкового законодавства.

Як стверджують автори, закон має захистити тих аграріїв, які сплачують всі податки та працюють «у білу», а саме – з оформленими відповідно до законодавства правами на земельні ділянки, з офіційно оформленими трудовими відносинами з працівниками. Внести таке поняття, як «поставлений дохід», тобто кожен гектар приносить певну суму прибутку і сума податку з гектара не може бути меншою, ніж визначена законом.

Таким чином, законопроект, відповідно до пояснювальної записки до нього, має на меті захист законних інтересів с/г товаровиробників, забезпечення сталого розвитку сільського господарства України, скорочення тіньової економіки і підвищення рівня зайнятості на сільських територіях.

До всього, нововведення не знайшли підтримки суспільства, а навпаки, викликали бурхливу реакцію, особливо в контексті відкриття ринку землі в Україні. Так, критики законопроекту стверджували, що крім загальної контраверсійності його змісту, слабого обґрунтування актуальності його прийняття, невідповідності задекларованої мети та засобів її досягнення, законопроект, також вирізняється неузгодженістю своїх положень із нормами наявних нормативно-правових актів, грубим порушенням норм Конституції України та низьким рівнем юридичної техніки написання.

Реакція суспільства на законопроект призвела до того, що після всіх обговорень комітет з питань фінансів, податкової та митної політики запропонував компромісну версію Законопроекту про детінізацію сільськогосподарських земель № 3131-д (надалі законопроект № 3131-д).

Що ж саме було змінено в законопроекті № 3131-д порівняно із законопроектом № 3131? Ключові відмінності законопроекту № 3131-д:

зменшення коефіцієнту за розрахунку поставленого податкового зобов'язання з 5% до 4,5% від нормативної грошової оцінки в рік; введення поетапного збільшення коефіцієнту, що застосовується за розрахунку поставленого податкового зобов'язання, а саме за розрахунку поставленого податкового зобов'язання за 2021 рік застосовується коефіцієнт 3%, за 2022 рік – 3,5%, за 2023 рік – 3,5% та з 2024 року – 4,5%; для фізичних осіб, які зареєстровані підприємцями, перші 2 роки (2021-2022 роки) ставка поставленого податкового зобов'язання буде дорівнювати нулю, а в подальшому застосовується ставка, що дорівнює 2 % від нормативної грошової оцінки землі в рік; податкове зобов'язання виникатиме лише щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення від 1 га, тобто зобов'язання діятиме для тих, хто обробляє значні земельні площі; поставлене податкове зобов'язання не визначається для земельних ділянок садівничих кооперативів (господарств); земель запасу; невитребуваних земельних часток

(паїв), розпорядником яких є орган місцевого самоврядування та земельних ділянок, які зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи; штрафи за неправильно розраховане поставлене податкове зобов'язання за 2021 рік нараховуватися не будуть.

Отже, зміни, що запропоновані законопроектом № 3131-д, на відміну законопроекту № 3131, більше відповідають меті, яка ставиться перед ними, а саме: захист аграріїв, що працюють з оформленими правами на земельні ділянки, забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського виробництва, детінізація використання землі, запровадження дійсно мінімального податкового навантаження на 1 га сільськогосподарських земель та, як наслідок, надходження коштів до бюджетів.

Водночас, до законопроекту № 3131-д є ще чимало питань, які потребують відповіді, що в результаті призведе до внесення додаткових змін. (<https://agropolit.com/blog/422--minimalniy-podatok-na-1-ga-zemli-chogo-ochikuvati-zemlevlasnikam>). – 2020. – 03.11).

Блог на сайті «LB.ua»

Про автора: Володимир Белий, екзаступник директора з навчально-виховної роботи Херсонського фізико-технічного ліцею при ХНТУ та ДНУ

Про постколоніальний синдром несамотійності та невизначеності нашої законодавчої влади

Щонайперше хвороба постколоніального стану проявляється у недовірі до центральної влади, яка продовжується у законодавчому полі бажанням зберегти стан самоізоляції та преференції власному.

Тому у нашій Верховній Раді закони прописуються так, начебто населенню ще досі не відомо, що є порядним, а що непорядним. «Тіло» наших законів (освітніх особливо) чи не на 90% складається з того, що як називається замість чіткого інституційного визначення того, що має бути обов'язково діючим, а що –

забороненим. Таким самим є і підхід до санкцій за ігнорування/порушення: або замовчуються, або формуються зі сумнозвісними «від ... до ...» замість чітких «за те-то стільки-то, а ...». Все задля того, щоб хоча б якось зберегти оте вибіркове – «друзям все, а ворогам – суворість закону».

Децентралізація

Здавалось би, що широко відоме «Все, що не заборонено, дозволено» чудово вписується у принцип автономії суспільної діяльності, яка не підпадає під заборону, адже саме свобода є першим засобом до творчої активності населення, на якій тільки і тримається не лише розвиток, а й поточне відтворення продуктивного життєвого базису.

Тільки тут є одне надважливе «але» ...

... не має бути такої ж свободи щодо визначених законом обов'язкових систем, підсистем чи елементів суспільної діяльності на кшталт – «... а я (начальник) вважаю, що це не на часі...» чи «... а у нас (Мінфін) не має коштів». Бо під кожен інституційно визначений законами елемент ними ж має бути означений весь комплекс із його реалізації. А свобода та автономії – вони для того, щоб справи робилися не в обхід законів, а виключно якісно та конкурентно успішно.

Автономія та свобода – це не те, що дозволяло б вільно вирішувати чи виконувати/дотримуватись закону чи ні, бо вони ніяк не мають бути синонімом безвідповідальності.

Тому без інституту префекта в областях замість облдержадміністрацій від офісу президента України всі позитивні задуми децентралізації на місцях несуть величезні ризики до перетворення творчого потенціалу автономії у поглиблення існуючого стану неофеодалізму – замість влади закону, який один для всіх та демократичних процедур оптимального використання суспільних ресурсів буде діяти принцип «порешать».

Законодавчий брак

Мова про освітні закони у контексті вищезазначеного.

Спочатку щоб вирішувати так, щоб нічого не вирішувати був прийнятий рамковий закон «Про освіту», місія якого мала полягати у тім,

щоб узгодити взаємозв'язки та зняти наявні протиріччя між різними сегментами та рівнями освіти. У ньому було закладено високий рівень узагальнених формулювань та подібний тому зміст окремих статей закону, бо він своїми «рамками» мав стати базовим для окремих профільних законів.

Потім зі зрозумілих причин (неконкретний закон не є законом) було прийнято як вузькопрофільний закон «Про повну загальну середню освіту», який у деталях мав би створити принципово нові умови освітньої діяльності як заміну пострадянської її моделі на відповідну новій європейській незалежній країні – Україні.

Наприклад, хоча б у наступних очевидних сегментах:

- По-перше, це – зміцнення інфраструктурно-функціональної здатності кожного закладу загальної середньої освіти;

- По-друге, це – встановлення конкурентного на ринку праці окладу вчителя-початківця.

Щодо першого, то у законі (наголошую – профільному) треба було однозначно чітко передбачити обов'язкове впровадження у штатний розпис працівників кожного освітнього закладу таких спеціалістів як медсестра, інженер з охорони праці/техніки безпеки, інженер/майстер з обслуговування сучасної техніки, вахтера-охоронця тощо.

Ці працівники мають приходити на роботу щодня до початку занять і не залишати стіни закладу доки не підуть з нього учні та вчителі.

Щодо другого, то тут як «двічі два – чотири» мали бути конкретні формульні підходи, які не були б темою вільного обговорення Кабміном у ручному режимі, а ним приймалися до безумовного виконання. Починаючи з подачі проекту бюджету країни на майбутній рік.

Законодавчий пшик

Натомість «вийшло як завжди». Попри те, що декларувалося бажання зробити «як краще», замість законодавчо зафіксованого обов'язкового варіанту пронародно орієнтованої політики у сфері освіти як маємо, так і матимемо надалі:

- з одного боку, тисячі шкіл без каналізації та з туалетами у вигляді вигрібної ями, медсестру,

котра приходять у школу лише по графіку, техніку, яку не знають де та яким коштом ремонтувати чи поставити на експлуатацію і вчителя, якого змусили додатково займатися охороною праці та технікою безпеки;

- а з іншого боку, необтяжений ніякими законними вимогами обов'язок центральної/місцевої влади гідно дбати про освітні заклади. Хоча б на рівні країн сучасної Африки, вже не кажучи про постсоціалістичні країни східної та центральної Європи, які стартували до суспільних перетворень ще з гіршим економічним потенціалом ніж мала на той час Україна.

Владі досить буде й фрази з урядової трибуни: «Зрозумійте, поки у нас не має достатньо грошей».

Більше того, останнього (не має грошей) буде й достатнім, щоб не розкривати чітко і конкретно, а по яким реальним лініям витрат розходиться освітній бюджет країни, або яка його частка є прямо дотичною до здобувача освіти як єдиного замовника, заради якого й виділяється той бюджет?

З такими псевдозаконотворцями, які були та є досі, нам, громадянам України, чекати-не дочекатися на те, щоб держслужби різних рівнів ефективно дбали про реалізацію дійсно пронародно освітньої політики (https://lb.ua/blog/volodymyr_biely/467462_pro_postkolonialniy_sindrom.html). – 2020. – 05.10).

Блог на сайті «LB.ua»

Про автора: Роман Сластьон, генеральний директор Українського клубу аграрного бізнесу

Земне тяжіння. П'ять найамбітніших очікувань агробізнесу в земельній сфері

Останній рік в земельній сфері був ознаменований голосуванням за закон про обіг земель в редакції, яка мало кого задовольняє. Такі правила гри сподобаються хіба що земельним рантиє – пасивним власникам великих земельних масивів. Суть їхнього бізнесу в накручуванні вартості оренди землі для аграріїв. І тепер ця нова каста земельних

ділків буде стрімко розмножуватися, бо більшість підприємств не зможе напряму купити землю через законодавчі обмеження.

Якщо ж говорити про земельну реформу в цілому, то її якість і темпи далекі від омріяного. Проте надія є. Особливо у гравців майбутнього земельного ринку. Вони ще сподіваються, що важливі у законодавстві стануть реальністю. Адже без цих реформ земельний ринок просто не відбудеться.

Отже, розглянемо п'ятірку найочікуваніших зрушень в земельній сфері.

1. Консолідація земель

Питання консолідації земель є одним із головних для агробізнесу. Причому консолідація повинна йти пліч-о-пліч із запровадженням ринку або навіть передувати його відкриттю. Чому це важливо? Тому що, в результаті розпаювання 27,5 млн га сільгоспземель – а це близько 66% від усіх с/г угідь в Україні – вони були поділені на земельні паї, середній розмір яких ледве сягає 4 га. Це означає, що в межах одного поля з середньою площею в 100 га, знаходяться десятки земельних ділянок, які виділені як окремі земельні паї. Як правило, частина таких паїв досі залишаються невитребуваними. Окрім цього, між цими паями знаходяться польові дороги, які те ж нікому нині не потрібні. І ось дилема – як агропідприємству працювати на такій землі, яка складається з окремих географічно розкиданих паїв, що часто унеможлиблює використання сучасної техніки? Вихід начебто є – підписати договори з десятком власників цих паїв, а також узяти в оренду невитребувану землю та забуті польові дороги. І ось ви вже підписали більшість таких договорів, все йде по плану. Але це до першого власника цих паїв, який не хоче здавати свою землю в користування. Все – ваш план по консолідації земель летить шкереберть.

Тому важливо, щоб орендарі між собою змогли вирішувати питання обміну правами користування такими земельними ділянками. Це все дуже схоже на абсурдну ситуацію у багатоквартирному будинку, де права користування прив'язані не до квартир, а до кімнат.

Але почекайте, скаже скептик, в Україні вже понад два роки діє норма про обмін правами користування земельними ділянками в межах масиву. Механізм через укладання договорів оренди чи суборенди. Мінімальний строк оренди с/г земель – 7 років, а в суборенду можна взяти земельну ділянку, якщо на це надасть згоду її орендодавець. Так, дійсно таке є, проте як тоді здійснити обмін правами користування на 1 чи 3 роки? А що робити, якщо власник земельної ділянки, який сам на ній не працює, взагалі не дає згоду на передачу права користування землею іншому фермеру? Саме тому важливо, щоб з'явилася можливість укладати договори обміну правами користування землею, без встановлення мінімального строку і лише за наявності згоди сторін, які здійснюють обмін.

Як це працює зараз? Механізм такий – землекористувач, який має права користування на 75% земель масиву, може взяти у користування решту земельних ділянок у тому ж місці, якщо отримає статус "істотного користувача". Цей статус він має підтвердити інвентаризацією земель, які у нього в оренді. Здавалося б – що тут складного. Але справа у тому, що результати свого земельного "аудиту" він не зможе зареєструвати у Державному земельному кадастрі. Там просто немає технічних для реєстрації масивів земель хоча для цього існують всі законні та підзаконні підстави. За словами представників Держгеокадастру технічна можливість реєструвати земельні масиви з'явиться лише у 1 кварталі 2021 року. На це дуже сподівається увесь український агробізнес.

Важливо, щоб механізм консолідації земель почав працювати ще до відкриття земельного ринку. Ще нагальнішим це питання стане після відкриття земельного ринку. Уявіть, що змога консолідувати земельні ділянки з'явилася, але між ними йде польова дорога, яка перебуває в комунальній власності. І все – нинішня редакція закону про обіг сільгоспземель забороняє продаж земель сільськогосподарського призначення, які належать територіальним громадам, тобто є комунальними.

Логічно би було передбачити можливість продажу земель під проектними польовими

дорогами тим особам, які є власниками сусідніх земельних ділянок. Тобто, зробити таке ж виключення щодо продажу аграрних земель державної та комунальної власності, як це було зроблено земель щодо земельних ділянок наданих для ведення фермерського господарства. Якщо ми Так, не зробимо, 1-3% земель замість того, щоб давати врожаї, реально перетворяться на дороги.

2. Гарантії та захист прав на землю

Відкриття ринку с/г земель з 1 липня 2021 року у форматі, який передбачений Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення», створює нерівні умови для гравців агроринку. Виникає така парадоксальна ситуація, що ті аграрії, які десятиліттями обробляв орендовану землю, не має права купити цю землю аж до 2024 року або ж до вирішення цього питання на референдумі.

Щоб отримати хоч якісь гарантії зберегти права на с/г землі, її орендарі очікують прийняття законопроекту № 2194 про дерегуляцію у сфері земельних відносин. Якщо цей закон буде прийнятий, то у аграріїв, які орендують землю, з'явиться переважне право на купівлю такої землі. Також це право можна буде передавати.

Також щоб захистити свої права на землю потрібно забезпечити функціонування антирейдерського законодавства. Це механізм повідомлення землевласників та землекористувачів про намір внести зміни щодо їх прав на землю до Державного реєстру речових прав ще на етапі подання заяви державному реєстратору. У цьому ж руслі треба контролювати роботу посадових осіб, які розпоряджаються державними та комунальними землями, щоб мінімізувати випадки прийняття ними незаконних рішень.

3. Удосконалення роботи державних реєстрів та земельного кадастру

Удосконаленню немає меж. Особливо, якщо йде мова про роботу Державного земельного кадастру (далі – ДЗК) і Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (далі – ДРРП). Щодо ДЗК, то найпершим завданням має стати

наповнення бази кадастру інформацією про всі земельні ділянки, з супутньою аналітикою, межами та точними координатами.

Сподіваємось що на початку 2021 року в Україні запрацює Національний портал геопросторових даних, за допомогою якого користувач зможе отримати повну інформацію про земельну ділянку. Там будуть дані про нерухоме майно, інженерні комунікації, ґрунти, дороги, адресу, водні об'єкти та решту іншого, що на ній може знаходитись.

Останнім елементом цього механізму має стати інформаційна взаємодія між ДЗК та ДРРП. Так, землевласники та землекористувачі зможуть надійно захистити своє право власності на їхню землю. Критичної важливості питання взаємодії цих реєстрів набуде разом з відкриттям ринку с/г земель. Саме тоді аграріям буде важливо довести якою землею і скільки він користувався, щоб реалізувати своє переважне право на її викуп.

4. Деретуляція земельних відносин

Зарегульованість – це ще одна хвороба аграрної галузі. Земельне законодавство, справді, має занадто багато погоджувальних та дозвільних процедур. Візьмемо, наприклад, порядок відведення земельної ділянки. Він містить 7 етапів, кожен з яких потребує або прийняття якогось рішення, або отримання погодження, або ж проведення експертизи. Так, наприклад, у деяких випадках потрібно проводити державну земельпорядну експертизу, доцільність якої важко пояснити. Проте її проведення як правило потребує «додаткових» платежів замовника проекту землеустрою, які включаються до вартості розробки такого проекту. Законопроект № 2194 скасовує таке явище як земельпорядна експертиза. Також даний законопроект скасовує й такі сумнівні користі операції як погодження проектів землеустрою щодо відведення земельної ділянки та авторський нагляд за виконанням проектів землеустрою. У результаті такої дерегуляції громадяни та бізнес не будуть витрачати зайвий час та зовсім не зайві гроші.

Ще одне питання, яке набуває своєї важливості з кожною посухою – відновлення зрошення. Аргументи аналогічні. Щоб бізнес

був вмотивованим будувати зрошувальні системи йому мають гарантувати непорушність прав на землю та створити прості і зрозумілі умови будівництва зрошувальних систем. Зараз же, щоб побудувати систему зрошення, треба пройти 47 інструментів регулювання – від погоджень, дозволів та експертиз – на всіх етапах будівництва. Майже 45% з цих інструментів регулювання мають очевидні корупційні ризики.

5. Послідовність у проведенні земельної реформи

Земельна реформа, яка почалась минулого року, є комплексною та складається із понад 10 законопроектів. Схвалені Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» № 552-IX від 31.03.2020 та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель» № 711-IX від 17.06.2020.

Але щоб досягти позитивного результату, вкрай важливо прийняти ще ряд законопроектів, які містять у собі різні реформаторські ініціативи. Зокрема, серед таких законопроектів:

№ 2194 про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо удосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин;

№ 2195 про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо продажу земельних ділянок державної та комунальної власності або прав на них (оренди, суперфіцію, емфітевзису) через електронні аукціони;

№ 3012-2 про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення права працівників державних с/г підприємств, установ, організацій на одержання земельної частки (паю);

№ 3131-д про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо детінізації виробництва сільськогосподарської продукції.

Отже, очікувань і сподівань в земельній сфері у аграрного бізнесу дійсно достатньо. Очікування амбітні. Агробізнес розраховує на те, що дерегуляція, захист прав, цифровізація

та справедливі рішення й надалі будуть пріоритетом державної політики (https://lb.ua/blog/roman_slaston/468254_zemne_tyazhinnya_pyat_nayambitnishih.html).– 2020. –16.10).

Блог на сайті «LB.ua»

Про автора: Дмитро Рибальченко, голова фінансово-аудиторського комітету Групи компаній “Октава Капітал”

Инициативы по налоговым льготам для IT-отрасли: упрощение или попытка тотального контроля?

В начале осени Президент подписал Указ о мерах по созданию благоприятных условий для развития IT-индустрии в Украине.

Намерения добрые – в трехмесячный срок, то есть до конца года, не просто сделать условия функционирования IT-отрасли привлекательными, но и упростить вопрос трудоустройства в этой сфере иностранцев и лиц без гражданства.

Так, Минцифрой анонсирован запуск Дія City, который пока выглядит как набор обещаний создать «виртуальную свободную экономическую зону со специальным налоговым, финансовым и правовым режимом». В Верховной Раде зарегистрированы законопроекты о внесении изменений в Налоговый кодекс Украины относительно налогообложения субъектов индустрии информационных технологий – 3933 и 3933-1 а также связанный с ним № 3979).

Законопроекты предполагают снижение ставки налога на оплату труда для IT-компаний с нынешних 41,5% (18% НДФЛ + 22% ЕСВ +1,5% военный сбор) до стимулирующих 5% НДФЛ + 5% ЕСВ.

Звучит многообещающе, однако такие льготы коснутся лишь тех сотрудников, которые работают на основании трудовых договоров. В реальности львиная доля рынка работает как физлица-предприниматели на едином налоге. Если они работают напрямую с заказами иностранных компаний, то платят 5% ЕН + ЕСВ с одной минимальной зарплаты. Чуть

менее распространенный вариант – физлицо работает через украинскую компанию, которая платит 18% налога на прибыль.

Само Минцифры во время презентации проекта Дія City сообщило о намерении заменить налог на прибыль налогом на выведенный капитал со ставкой 10%. Налоги на оплату труда – 5% НДФЛ + 22% ЕСВ от мзп + 1,5% военный сбор.

Как видим, все предложенные варианты увеличивают налоговую нагрузку на IT-бизнес как минимум вдвое. Но это не самый опасный для отрасли момент. Под видом налоговой либерализации государство пытается ввести тотальный контроль над IT-сферой. Предлагается создать новый контролирующий орган, который будет регулировать и вести реестр IT-индустрии.

Законопроектом прописан механизм получения статуса субъекта индустрии информационных технологий для новообразованных субъектов хозяйствования. Требования к новичкам чрезмерно завышены: необходимо привлечь инвестиции от венчурных фондов или других институциональных инвесторов минимум на 500 тысяч евро, или же принять участие в акселерационной программе и получить от уполномоченного органа документ об успешном прохождении такой программы.

Устанавливаются порядок получения и аннулирования статуса субъекта индустрии информационных технологий и порядок ведения специального реестра, установлен перечень сведений, которые в него вносятся.

Вводится закрытый перечень видов экономической деятельности – всего 6 видов согласно КВЭД ДК 009: 2010. Поскольку традиционно в уставы вписывается широкий спектр возможных видов деятельности, то IT-компании, чтобы претендовать на «гражданство» в Дія City и, соответственно, льготы, должны будут вносить изменения в уставы.

Среднемесячный размер зарплаты \ должен быть от 1200 евро у работников IT-индустрии (то есть тех, кто непосредственно задействован в осуществлении видов деятельности IT-индустрии), при этом 70% затрат компании должно идти на зарплаты работников.

В случае выявления нарушений «субъектом индустрии информационных технологий» прописанных требований и критериев – законопроектом предусмотрены значительные штрафы, 200% от суммы начисленного налогового обязательства.

Кроме этого, Минцифры озвучило разработку нового Техрегламента средств криптографической защиты информации (КЗИ), которым вводится правила защиты информации, список продукции, которая подпадает под государственный рыночный надзор, обязательные условия нацстандартов по безопасности к КЗИ и т.п.

Как видим, пока вместо стимулирующих новаций мы наблюдаем попытки загнать в рамки самую перспективную из отраслей экономики. Стоит опасаться, что усложнение правил может привести к обратному эффекту в виде большей тенезации отрасли (https://lb.ua/blog/dmytro_rybalchenko/468485_initsiativi_nalogovim_lgotam.html). – 2020. – 20.10).

Блог на сайті «LB.ua»

Про автора: Володимир Лапа, радник Президента УКАБ з питань лобізму та ринкової аналітики

Вірус у світі не один

Ще працюючи в Держпродспоживслужбі, час від часу ставив собі запитання, на які не знаходив відповіді. Наприклад, чому держава вимагає від бізнесу перевозити із одного місця в інше документи, які необхідні для внутрішньовідомчого контролю. Той же ветеринарний сертифікат, який видається інспектором в одній області і перевіряється інспектором в іншій.

Або чому приватний ветеринар перед тим як зробити вакцинацію має змушувати власника домашньої тварини іти за отриманням ветеринарного паспорта до державної лікарні.

Відповідь була проста – так вимагає закон. Де-юре, все правильно. Де-факто, логіка відсутня.

Закон «Про ветеринарну медицину» на момент його схвалення на початку двохтисячних

дійсно був одним із передових в цій сфері. Але в той час ніхто не говорив не лише про державу в смартфоні, але і про смартфон як такий.

Далі – більше. У випадку підозри на підроблені документи (а таке справді траплялось) одна область пише іншій запит, чекає відповіді, а корабль в цей час стоїть на рейді. Відсутність прогресу дорого коштує бізнесу. І це в умовах, коли в Держпродспоживслужбі вже розроблені ІТ-рішення, які дозволяють як видавати, так і контролювати ветеринарні документи в електронній формі.

Чому реєстрація ветеринарних препаратів в ЄС безстрокова а в Україні лише на 5 років? Чому антимікробна резистентність у всіх країнах, які поважають свої громадян, в пріоритеті, а в Україні можна застосовувати антибіотики без особливих на це потреб? Чому благополуччя тварин історично випало із сфери регулювання? І багато інших чому.

Ці запитання будуть зняті, якщо Верховна Рада ухвалить в другому читанні законопроект №3318 “Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин”. На кону, серед іншого, адаптація 10 нормативно-правових актів ЄС в чотирьох великих сферах регулювання, що включають в себе здоров’я тварин, благополуччя тварин, ветеринарну практику та виробництво і обіг ветеринарних препаратів.

Термін «вірус» хоч і з приставкою «корона», зараз є одним із найбільш вживаних не лише в медичній термінології. Існує припущення, що коронавірус був занесений із дикої фауни. І це не якась унікальне явище – є цілий вид інфекцій, які є спільними для людей і тварин – зоонози.

Здоров’я тварин має значення навіть для тих, хто тваринами не сильно опікується. Справа – за народним депутатами (https://lb.ua/blog/volodymyr_lapa/469441_virus_svit.htm). – 2020. – 30.10).

Блог на сайті «Освіта.ua»

Про автора: Сергій Захарін, доктор економічних наук, професор, голова ГО «Науково-дослідний інститут економічного

розвитку», керівник патронатної служби міністра освіти і науки України.

Сергій Захарін: про реформу шкільної освіти

У публічному просторі точиться дискусія стосовно доцільного строку навчання у середній школі. Нині цей строк становить 11 років, а буде (якщо законодавство залишиться незмінним) 12 років. Є поважні автори, які вважають, що цей термін має бути довшим, але є автори і з протилежною точкою зору.

У статті 53 Конституції України вказано, що повна загальна середня освіта є обов’язковою. Тобто, кожен український громадянин обов’язково має здобути саме повну загальну середню освіту (а не базову). Проте конституцієдавець не визначає строків здобуття цієї освіти. Цей строк – питання суспільного консенсусу.

Ми маємо чітко розуміти: що саме ми очікуємо від ланки середньої освіти? На які результати розраховуємо? Зрозуміло, що «на виході» ми хочемо отримати людину, готову або до навчання у закладі освіти вищої ланки, або до самостійного життя, причому ця людина має вміти мислити самостійно, критично, творчо, а також ухвалювати зважені побутові рішення.

Однак слід врахувати, що освіту людина здобуває у соціальному середовищі – у родині, колі друзів, у взаємодії з чужими людьми. А також у системі формальної освіти: спочатку – у дитячому садочку, потім – у школі, а потім – у закладах вищої, фахової та професійно-технічної освіти. В Україні функціонує потужна система позашкільної освіти (спортивні секції, мистецькі студії, музичні школи, гуртки тощо), якою можна пишатися. Окремі громадяни навіть вчаться на докторських програмах.

Слід також врахувати, що значну частину компетентностей ми здобуваємо на робочому місці, і кожне нове робоче місце відкриває для нас багато нового і цікавого (ну правда ж?). Отже, школа формує лише невеличку частину «здатності до критичного і творчого мислення», і строк навчання у школі на цю здатність майже не впливає.

Інколи пишуть, що збільшення строку навчання у середній школі – це закономірний процес розвитку людської цивілізації. Чим більше нагромаджено знань – тим більше потрібно часу, аби їх опанувати.

Якби це було правдою, то через 30-40-50 років тривалість шкільної освіти буде досягати 15 або 20 років. Адже «цивілізаційна історія людства» йде вперед, і якщо пристати на згадану точку зору, то чим більше цієї історії – тим довшим має бути строк шкільної освіти.

Можливо, строк шкільної освіти має визначатися у міжнародних угодах?

Відповідно до «Угоди про асоціацію Україна – ЄС» (ця назву взято у лапки, оскільки офіційна назва інша), повною мірою поважаючи обов'язки Сторін щодо змісту навчання та організації освітніх систем, а також їхнє культурне та мовне розмаїття, Сторони сприяють розвитку співробітництва в галузі освіти, навчання та молодіжної політики з метою покращення взаєморозуміння, активізації міжкультурного діалогу та посилення знань щодо відповідних культур (ст.430).

Це цілком природньо, і це цілком законно, якщо кожна країна буде освітню систему, виходячи в першу чергу із власних національних інтересів. «Родзинка» полягає у тому, що у країнах ЄС, як правило, обов'язковою є лише базова середня освіта, а не повна загальна.

У багатьох країнах «нової Європи» (Естонія, Латвія, Словаччина, Словенія, Хорватія, Чехія) тривалість здобуття базової середньої освіти становить 9 років. Випускникам видається відповідний документ, натомість після цього учні можуть обрати «індивідуальну освітню траєкторію» – або залишитися у профільній школі, або вступити до професійної гімназії, або йти працювати, або їхати вчитися за кордон. У окремих країнах (приміром, Данія, Швеція) функціонують так звані «академічні школи», після закінчення якої учень вступає до закладу вищої освіти. Тобто, у школі 10-11-12 років вчаться лише ті, хто хоче продовжити навчання у закладі вищої освіти. У Великій Британії рік у закладі дошкільної освіти одночасно зараховується як перший рік у середній школі. У деяких країнах середню освіту

можна здобувати аж до 19 років (приміром, у Фінляндії). У Фінляндії навчання у школі починається, як правило, у 7-річному віці, а у дитячому садочку – у 3-місячному. В окремих країнах (Італія, Нідерланди) тривалість повної загальної середньої освіти становить навіть не 12, а 13 років. У Німеччині визначення строків навчання є компетенцією земель (регіонів): у певних землях – один строк, в інших землях – інший.

Чий досвід кращий? На жаль, експерти та експертки дуже часто роблять висновки не на основі глибокого аналізу, а виходячи із завдання, які сформовані організацією певної країни-грантодавця. Сьогодні «кращою» може бути одна країна, завтра – інша, а післязавтра – третя.

У будь-якому випадку, і це очевидно, ми не маємо сліпо копіювати іноземний досвід. «І чужому навчайтесь, і свого не цурайтесь».

В окремих публікаціях згадується, що філософія «Нової української школи» передбачає навчання протягом 12 років.

На мою думку, «Нова українська школа» передбачає формування особливого освітнього середовища, яке має дати дитині можливість максимально повно розкрити свій потенціал та підготуватися до достойного дорослого життя. Але виконання цього завдання не залежить від строку навчання у школі.

Мені у руки попала видана у 2016 році брошурка «Нова українська школа», упорядник – Лілія Гриневич та ще 10 авторів. У розділі «Формула нової школи» наведено багато гасел: звучать красиво, а зміст – десь колись ми це вже чули.

Написано: «Педагогіка партнерства». Раніше це називалося «принцип індивідуалізації колективності навчання». «Виховання на цінностях» – у радянських підручниках це називалося «виховуюче навчання». «Орієнтація на учня» – академік Василь Кремень сформував це у теорії дитиноцентризму. «Умотивований вчитель» – про це говорять не перший рік. «Наскрізні компетентності» – раніше це називали «міждисциплінарні зв'язки». «Автономія школи» – у певному обсязі вона була завжди, у тому числі завдяки діяльності

педагогічних рад. «Справедливе фінансування і рівний доступ» – формульні підходи у бюджетному фінансуванні освітнього процесу застосовуються вже майже століття, і кожний раз це було «справедливо». «Сучасне освітнє середовище» – ну хіба ж хтось проти?

Припустимо, що ми все ж таки поступово збільшуємо кількість років навчання у школі – на рік, два, три, п'ять. Значить, ринок праці отримає кваліфікованих фахівців та робітників пізніше, аніж це ставалося раніше? Чи зацікавлена національна економіка у тому, аби молодий фахівець ставав до роботи не в 21-22, як зараз, а в 23-24 роки, а згодом – ще пізніше? Такий фахівець, можливо, буде пам'ятати, що йому колись розповідали про Бразилію, про диких мавп, проте (боюся помилитися) рівень його професійної компетентності залишиться на «дореформеному» рівні, адже рівень та строк навчання у закладі професійної освіти залишається без змін. Чи потрібно роботодавцю «зайва компетенція», здобута за кошти платників податків у середній школі – питання риторичне.

Вважається, що скорочувати строк здобуття середньої освіти не можна, оскільки тоді доведеться скорочувати шкільних вчителів.

Насправді у випадку переходу на 10-річне навчання можливе дуже незначне скорочення вчителів, і воно справді буде дуже-дуже незначним – у зв'язку з тим, що в Україні багато вчительських вакансій, а молодь працювати у школу йде неохоче (на жаль).

Але давайте вдумаємося, як-то кажуть, відповідально. Чи повинна дитина вчитися у школі 12 років (з 6-7 до 18-19 років) лише для того, аби працевлаштувати вчителів? Чи повинна дитина сидіти за партою до 19 років не тому, що так справді потрібно для розвитку її особистості, а лише тому, аби певна кількість достойних громадян (учителів) могла отримувати заробітну плату? На мій погляд, ця точка зору є «вузьковідомчою», а тому – хибною.

Прощу мене зрозуміти правильно. Пропонуючи запровадження 12-річного навчання у середній школі, потрібно виходити не з прагнення виконати певні

«міжнародні домовленості» (яких немає) або «євроінтеграційні устремління». Ми маємо виходити виключно із інтересів дитини. Маємо зробити так, аби 12 років навчання у школі були наповнені сучасним змістом, що потрібен самій дитині, враховуючи її індивідуальні потреби. Дитина, як мінімум, повинна не втратити жаги до подальшого навчання.

P.S. У цій статті відображено лише позицію автора. Висновки та фактичні твердження, наведені у цій статті, не відображають позиції державних органів, установ, організацій (<https://osvita.ua/blogs/77326/>). – 2020. – 04.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Сергій Шевченко, експерт у галузі містобудування

Порядок за місяць чи хаос на роки? Приватний контроль у будівництві

У ЗМІ активно розповсюджується інформація про безальтернативність та необхідність передачі функцій державного контролю в будівництві третім особам.

В Офісі простих рішень та результатів заявляють: «Ми готові кардинально змінити будівельну сферу за 1 місяць».

Як тут не згадати класику: «Ми зруйнуємо цей світ до підвалин, а на ньому збудуємо новий».

Руйнувати ми навчилися, а от будувати поки що не виходить.

Я вже викладав свої думки стосовно приватного контролю, але наведу додаткові аргументи початку створення безпрецедентної корупційної афери в будівництві.

Пригадаймо досвід третіх осіб у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

Впровадження свого часу та діяльність акредитованих осіб у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень призвели до проблем незахищеності власників нерухомості та корпоративних прав від злочинних дій так званих «чорних реєстраторів», через яких проходила значна

кількість рейдерських захоплень корпоративних прав та протиправних реєстраційних дій щодо нерухомого майна.

Дуже часто держреєстратору надавались підроблені документи, а в окремих випадках реєстраційні дії взагалі проводились без жодного документа.

Неможливість забезпечити Міністерством юстиції України належного контролю за діяльністю акредитованих осіб лише спонукало поширення корупційних схем.

Крім того, це логічно сприяло погіршенню інвестиційного клімату в країні.

Отже, практика показала недоцільність подальшого використання інституту акредитованих суб'єктів державної реєстрації.

У зв'язку із цим та з метою забезпечення додаткових гарантій захисту права власності в Україні прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту права власності» від 03.10.2019 № 159-IX, що набув чинності 02.11.2019, яким із числа суб'єктів, що здійснюють повноваження у сфері державної реєстрації, було виключено акредитованих суб'єктів.

Повертаючись до будівництва, впровадження інституту приватного контролю неминуче призведе до того, що кожна будівельна компанія будуть мати «свого чорного» інспектора, який не помітить очевидних порушень під час будівництва.

Введення обов'язкового страхування (застави) чи відповідальності своїм майном для приватних інспекторів не вирішить проблему корупції, оскільки очевидно, що такі особи не будуть мати майна, а ризик втрати застави буде мізерним.

Без змін до Конституції України всі рішення та дії приватних інспекторів будуть незаконні та оскаржені в судовому порядку.

Знищується процес децентралізації повноважень у сфері держархбудконтролю, оскільки місцеві громади позбавляються можливості контролювати містобудівну ситуацію у своєму регіоні.

Крім того, хіба з часу зупинення у березні 2020 року державного контролю в будівництві у нас не здійснюється авторський та технічний нагляд? Звичайно, здійснюється.

А чи стало менше порушень під час будівництва? Ні, навпаки, кількість проблемних об'єктів зростає в геометричній прогресії.

Чому? Тому що хто платить, той і замовляє музику.

Якщо стільки років не працює приватний контроль у формі авторського та технічного нагляду, то контроль третіх осіб, який так само оплачуватиме забудовник, також не запрацює (!)

Чи можливо навести порядок за місяць?! Думаю, так.

Для цього потрібно:

- відмовитись від авантюри з приватним контролем у будівництві;

- якщо не скасувати постанови КМУ № 218 «Про ліквідацію Державної архітектурно-будівельної інспекції та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» та № 219 «Про оптимізацію органів державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду», то, принаймі, зупинити дію їх окремих положень;

- тимчасово зупинити ліквідацію ДАБІ та призначити професійного голову органу, який нести персональну відповідальність за реалізацію державної політики у сфері держархбудконтролю та нагляду;

- за участі експертного середовища підготувати нові законодавчі ініціативи, що передбачатимуть утворення нових державних органів замість ДАБІ і чітко визначатимуть їх функції та повноваження, посилення відповідальності всіх суб'єктів містобудування та запровадження кримінальної відповідальності, впровадження поетапного контролю в будівництві та унеможливлення зловживання у сфері містобудівної діяльності (https://censor.net/ru/blogs/3227814/poryadok_za_msyats_chi_haos_na_roki_privatniyi_kontrol_u_budvnitstv). – 2020. – 29.10).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ
№ 17 (202) 2020**

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактори:
Я. Маленко

Комп'ютерне верстання:
Н. Крапіва

Підп. до друку 13.11.2020.
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 2,96.
Наклад 2000 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net